

Børn der flygter alene

Politisk og samfundsmæssig kontekst og forskningsmæssige perspektiver

Thingstrup, Signe Hvid; Agerup, Lars Christian; Sørensen, Nelli Øvre

Publication date:
2016

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Thingstrup, S. H., Agerup, L. C., & Sørensen, N. Ø. (2016). Børn der flygter alene: Politisk og samfundsmæssig kontekst og forskningsmæssige perspektiver. UCSJ Forlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**BØRN
DER
FLYGTER
ALENE**

BØRN DER FLYGTER ALENE

Forskningsmæssige perspektiver samt
politisk og samfundsmæssig kontekst

Trykt version: (ISBN-13): 978-87-92717-41-2
Digitale version: (ISBN-13): 978-87-92717-40-5

Signe Hvid Thingstrup, Lars Christian Agerup og Nelli Øvre Sørensen
UCC og UCSJ

BAGGRUNDSNOTAT I PROJEKTET, BØRN DER FLYGTER ALENE

Et projekt om uledsagede mindreårige flygtninge og deres mulighed for at få en integrationsfamilie.

Et samarbejdsprojekt mellem Roskilde Kommune, Røde Kors, University College Sjælland, University College UCC, Udlændingestyrelsen og medborgere i lokalsamfundet, støttet af Velux Fonden.

December 2016

INDHOLD

Indledning	4
Litteratur	6
Kapitel 1: Forskning om børn, kultur og hverdagsliv	7
Kapitel 1.1: Tidligere forskning om uledsagede flygtningebørn og -unge	7
Udvalgte studier om uledsagede flygtningebørn	9
Kapitel 1.2: Barndom, børneperspektiver og hverdagsliv:	
Et barndomssociologisk forskningsblik på barndom	12
Becomings eller beings	13
Børn og unges betydningsskabelse og hverdagsliv	14
Barndom mellem institutionalisering, individualisering og demokrati	16
Kapitel 1.3: Kultur, identitet og nation: et kritisk kulturteoretisk forskningsblik på kultur	18
Kultur	21
Identitet	23
Roots/Routes	25
Kapitel 1.4: Afrunding og perspektivering	25
Litteratur	26
Kapitel 2: Temaer og dilemmaer i anbringelser af uledsagede mindreårige	31
Kapitel 2.1: Udvælgelse af publikationer	31
Kapitel 2.2: Overvejelser bag anbringelsesformen	32
Kapitel 2.3: Erfaringer med familieplejeanbringelser	35
Anbringelse i plejefamilier med samme kulturelle baggrund	35
Kapitel 2.4: Erfaringer med anbringelse på døgninstitution	36
Kapitel 2.5: Anbringelse i egen bolig	37
Kapitel 2.6: Afrunding og perspektivering	37
Litteratur	38
Kapitel 3: Uledsagede mindreårige flygtninge: Lovgivning og konventioner	40
Kapitel 3.1: Velfærdsstat og EU samarbejde som samfundsmodel	40
Kapitel 3.2: Internationale konventioner og national lovgivning	40
Kapitel 3.3: Børnekonvention, beskyttelse og familiesammenføring	42
Børns grundlæggende rettigheder, fx mad, sundhed og et sted at bo	42
Børns ret til udvikling, fx skolegang, fritid, leg og information	43
Børns ret til beskyttelse, fx mod krige, vold, misbrug og udnyttelse	43
Børns ret til medbestemmelse, som fx indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed.	44
Kapitel 3.4: Afrunding og perspektivering	44
Litteratur	45
Websteder, besøgt december 2016/ januar 2017:	45

Indledning

Denne rapport er et produkt af arbejdet i forskningsprojektet, Børne- og hverdagslivsperspektiver på anbringelser af uledsagede flygtningebørn og -unge. Forskningsprojektet er baseret på et organisatorisk samarbejde mellem Roskilde Kommune, Professionshøjskolen UCSJ, Professionshøjskolen UCC, Røde Kors og Udlændingestyrelsen.

Forskningsprojektet er foranlediget af, at Roskilde Kommune i 2015 tog initiativ til at udvikle og kvalificere deres anbringelsesformer for uledsagede mindreårige, herunder afsøge og afprøve mulighederne for at anbringe uledsagede mindreårige i plejefamilier. På daværende tidspunkt boede de fleste på døgninstitutioner. Roskilde Kommunes initiativ var blandt andet begrundet i antagelser om, at familier og familielignede boformer i udgangspunktet tilbyder børn bedre betingelser for udvikling og integration end institutioner, særligt fordi institutioner (døgntilbud, opholdssteder, støttetilbud) i udgangspunktet er udviklet til børn og unge med andre typer udfordringer end dem, uledsagede mindreårige ofte står over for. Kommunens initiativ var inspireret af nationale (Roskilde Kommune et al. 2015: 5) og internationale erfaringer (Schippas 2014). På den baggrund blev udviklingsprojektet, Børn der flygter alene, startet. Ud over udviklingsprojektet omfatter Børn der flygter alene også nærværende forskningsprojekt. Forskningsprojektets bidrag til Børn der flygter alene er at bidrage med forskningsmæssig viden, der kan kvalificere og perspektivere udviklingsarbejdet i Roskilde Kommune.

Det overordnede formål med forskningsprojektet, Børne- og hverdagslivsperspektiver på anbringelser af uledsagede flygtningebørn og -unge, er at undersøge de uledsagede flygtningebørn og

-unges perspektiver på og oplevelser af anbringelse. Projektet undersøger, hvordan kommunens tiltag (blandt andet omkring anbringelse) spiller ind i børnenes og de unges hverdagsliv får betydning for disse. Projektet undersøger således Roskilde Kommunes tiltag i konteksten af børnenes hverdagsliv. Projektet undersøger børnenes og de unges perspektiver på og erfaringer med dagligdagen i Danmark og sætter dem i relation til de institutionelle rammer som omgiver dem, herunder Roskilde Kommunes tiltag. Projektet belyser, hvordan institutionelle og kulturelle forhold indgår i komplekse lokale samspil og former børnenes og de unges hverdagsliv, og det har blandt andet fokus på, hvordan børnene og de unge oplever de kommunale, samfundsmæssige og kulturelle forhold, der præger deres hverdag. Således er det forskningsprojektets bestræbelse af give stemme til en gruppe borgere, som ikke så ofte høres, nemlig de uledsagede mindreårige, og til perspektiver og spørgsmål som ofte udgrænses af den offentlige debat.

Denne rapport er afrapporteringen af første fase i forskningsprojektet, nemlig de dokumentstudier, som er gået forud og danner baggrund for de empiriske studier. Dokumentstudierne bidrager til at sætte den empiriske undersøgelse af uledsagede mindreårige flygtnings hverdagslivsperspektiver ind i en politisk, samfundsmæssig og forskningsmæssig kontekst. Rapporten trækker på juridiske dokumenter og vejledninger, rapporter, evalueringer og analyser samt forskningslitteratur. Læsningen af disse dokumenter er særligt rettet mod at forstå de problemstillinger, tematikker og dilemmaer, som præger feltet.

Rapporten består af tre kapitler.

¹ Oprindeligt anvendtes betegnelsen 'interkulturelle plejefamilier' for at henvise til en bestræbelse på at rekruttere plejefamilier med interkulturel kompetence. Aktuelt bruges i stedet betegnelsen 'integrationsfamilie', fordi Roskilde Kommune vurderer, at denne betegnelse tydeligere viser de unge, hvad familiens rolle er, nemlig ikke overflødigøre deres biologiske familie eller at adoptere den unge, men at støtte de unge i deres hverdag i Danmark.

² Denne beskrivelse er en let bearbejdnings af formålsbeskrivelsen fra projektansøgningen (Roskilde Kommune et al. 2015: 7)

KAPITEL 1, Forskning om børn, kultur og hverdagsliv, af Signe Hvid Thingstrup, ser nærmere på tidligere forskning, som på forskellige måder bidrager til forståelsen af forskningsprojektets problemstillinger. Kapitlet indleder med en oversigt over studier, som beskæftiger sig med uledsagede mindreårige flygtninge, og som tilsammen viser nogle af de væsentlige fund, som rejses inden for forskningsfeltet. Desuden præsenterer denne oversigt nogle af de perspektivforskelle, som eksisterer mellem de væsentlige forskningstraditioner inden for feltet, nemlig de medicinsk-psykiatriske traditioner, de juridisk-politologiske traditioner og de etnografisk-barndomssociologiske traditioner. Nærværende rapport – og forskningsprojektet som helhed – indskriver sig i de etnografisk-barndomssociologiske traditioner. De næste to afsnit i dette kapitel tager derfor afsæt i to forskningstraditioner, som ikke er snævert knyttet til forskning i uledsagede mindreårige flygtninge, men som den etnografisk-barndomssociologiske tradition inden for forskning i uledsagede mindreårige trækker på, og som bidrager med væsentlige perspektiver og begreber til at forstå uledsagedes hverdagslivsperspektiver. Disse to forskningstraditioner er henholdsvis barndomssociologi og kritisk kulturteori (med særlig inspiration fra postkolonial teori).

KAPITEL 2, Temaer og dilemmaer i anbringelser af uledsagede mindreårige, af Lars Christian Aagerup, beskriver nogle af de boformer, som tilbydes uledsagede mindreårige flygtninge nationalt og internationalt. Kapitlet indleder med korte beskrivelser af forskellige boformer, særligt med fokus på indsatser i vesteuropæiske lande, hvis sociale systemer (trods forskelle) på mange punkter er sammenlignelige med de danske. De konkrete nedslag er valgt, fordi de illustrerer nogle væsentlige overvejelser og dilemmaer, som sociale indsatser for uledsagede mindreårige flygtninge må forholde sig til. Kapitlet viser eksempelvis, hvordan indsatser for mindreårige uledsagede flygtninge peger på en dobbelthed mellem at forstå børnene som traumatiserede, som kulturelle eller som børn, hvilket har betydning for de behov, som indsatserne forsøger at adressere. Et andet tema, som iden-

tificeres i teksterne er, om anbringelsesformerne sætter samfundsmæssig integration eller kulturel genkendelighed i forgrunden. Kapitlet er baseret på læsninger af litteratur (forskning og rapporter) som beskriver, evaluerer eller analyserer sociale indsatser.

KAPITEL 3, Uledsagede mindreårige flygtninge: Lovgivning og konventioner, af Nelli Øvre Sørensen, kan læses som et baggrundskapitel. Det beskriver kort centrale faktuelle forhold vedrørende uledsagede mindreårige og opridser nogle af de lovgivningsmæssige kontekster, som har betydning for uledsagede mindreåriges situation og betingelser. Kapitlet er baseret på læsninger af litteratur (forskning og rapporter) om lovgivningen og om uledsagede mindreårige.

Alle tre kapitler laver eksemplariske nedslag i dokumenter, som illustrerer nogle af de temaer og dilemmaer, der former uledsagede mindreårige flygtninges situation. Dermed fungerer rapporten i sin helhed på tværs af de tre kapitler som en baggrund for forskningsgruppens forestående arbejde med at analysere det empiriske materiale. Desuden indeholder rapporten omfattende litteraturhenvisninger, som kan inspirere til videre læsning. Litteraturhenvisningerne er angivet i sammenhæng med det kapitel, som de er anvendt i, for at gøre det nemt at få et overblik over, hvor man kan læse mere om de enkelte problemstillinger, rapporten behandler.

Men rapporten udgør også en selvstændig analyse, som i sig selv bidrager med væsentlig viden: Tilsammen udgør kapitlerne en kontekstualisering af de erfaringer, som uledsagede mindreårige flygtninge gør sig, og bidrager til forståelsen af hvordan disse erfaringer på en gang er meget lokale og specifikke, og samtidigt almene og må forstås på baggrund af nogle bredere samfundsmæssige forhold. Dermed kan rapporten bidrage til at perspektivere de sociale indsatser og de uledsagede mindreårige flygtninges erfaringer. Implikationen af at anlægge et hverdagslivsperspektiv på børn er, at man må studere de konkrete måder konkrete

børn agerer, fortolker og forhandler mening og sammenhæng på tværs af kontekster, og at man må være åben over for, at børnene fortolker og 'bruger' voksendefinerede rum på måder, der for voksne er uforudsigelige.

Det er håbet at de perspektiveringer, rapporten åbner for, kan inspirere til nye diskussioner, forståelser og håndteringer af de udfordringer, kommuner, professionelle og uledsagede flygtninge står over for.

God læselyst!

Signe Hvid Thingstrup,
Nelli Øvre Sørensen,
Lars Christian Agerup

LITTERATUR

Roskilde Kommune, Røde Kors, University College UCSJ, Udlændingestyrelsen (2015): Børn der flygter alene. Et projekt om uledsagede mindreårige flygtninge og deres mulighed for at få en interkulturel plejefamilie. Et samarbejdsprojekt mellem Roskilde Kommune, Røde Kors, University College Sjælland, Udlændingestyrelsen og medborgere i lokalsamfundet. Ansøgning til VELUX-fonden (upubliceret).

Schippers, M. (2014): Working with the Unaccompanied Child. A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child. NIDOS.

KAPITEL 1: FORSKNING OM BØRN, KULTUR OG HVERDAGSLIV

AF: SIGNE HVID THINGSTRUP

I dette kapitel ser vi nærmere på forskning og tidligere studier, som på forskellige måder bidrager til forståelsen af forskningsprojektets problemstillinger, og som vi (implicit og eksplicit) trækker på i forskningsprojektet. Kapitlet består af tre dele.

Første del (kapitel 1.1) består af en tematiseret oversigt over forskning om uledsagede flygtningebørn og -unge. Denne del giver en oversigt over tre væsentlige traditioner inden for feltet, nemlig en medicinsk-psykiatrisk, en juridisk-politologisk og etnografisk-barndomssociologisk tradition. I den oversigt viser vi hvilke temaer og diskussioner, som findes inden for de forskellige forskningstraditioner. Dernæst foretager vi nogle nedslag i eksemplariske studier, som tematisk og teoretisk er beslægtet med forskningsprojektets, og vi ser nærmere på disse studiers fund og de teoretiske tanker, de trækker på.

Anden og tredje del af kapitlet (hhv. kapitel 1.2 og 1.3) beskæftiger sig med teoretiske traditioner, der ikke eksplicit beskæftiger sig med uledsagede flygtningebørn, men som diskuterer temaer, som er relevante for at forstå uledsagede flygtningebørns situation, og som vi trækker på i vores empiriske arbejde og i de analyser som forestår.

Dette nedslag kunne laves på mange måder. Vi har valgt to nedslag, nemlig barndomssociologi (kapitel 1.2) og kritisk kulturteori (kapitel 1.3) fordi de afspejler projektets optagethed af børnene/de unges subjektive oplevelser af deres hverdagsliv. Begge teoriretningerne er udvalgt, fordi de udgør det man kan kalde kritiske traditioner (Kampmann 2007, Thingstrup in prep.), dvs. traditioner som undersøger hvordan magtforhold udfolder sig i forskellige sammenhænge. I kritiske traditioner anskues kategorier som barndom og kultur som kulturelle og identitetsmæssige kategorier, der former og formes af materielle og samfundsmæssige magtforhold. Disse kategorier har med andre

ord betydning for, hvordan aktører forstås og tildeles handlerum, og de har konkret betydning for samfundsmæssige struktureringer som fx hvordan børn og flygtninge tildeles rettigheder og hvordan deres hverdagsliv organiseres. Desuden er begge traditioner optaget af at undersøge agens, dvs. hvordan aktører aktivt fortolker deres omgivelser og derfor er medskabende af deres hverdagsliv. Dermed er begge traditioner – på forskellige måder – optaget af at forstå mennesker som både skabt og skabende. I kapitlet diskuterer vi løbende, hvilke implikationer de teoretiske forståelser, vi præsenterer, har for vores forståelse af og tilgang til uledsagede flygtningebørn og -unge i projektet.

KAPITEL 1.1: TIDLIGERE FORSKNING OM ULEDSAGEDE FLYGTNINGEBØRN OG -UNGE

Forskning om uledsagede flygtningebørn og -unge fordeler sig over forskellige temaer og forskningstraditioner. Her præsenterer vi tre centrale forskningstraditioner, som dominerer feltet, nemlig medicinsk-psykiatrisk forskning, juridisk-politologisk forskning og etnografisk-barndomssociologisk forskning. Vores eget arbejde indskrives i den tredje forskningstradition, hvilket har betydning for de temaer og problemstillinger vi er optaget af og vores læsning af de øvrige forskningstraditioner.

En af de mest fremtrædende forskningstraditioner om uledsagede flygtningebørn og -unge har fokus på medicinske, psykiatriske og psykologiske forhold (Wernesjö 2014, Chase et al. 2008). Forskningen har fokus på sygdoms- og sundhedsforhold og reaktioner på belastninger. Forskningen er ofte baseret på kvantitative undersøgelser. Denne forskning peger på, at asylsøgende samt flygtningebørn og -unge i højere grad end andre unge oplever fysisk sygdom og psykiske belastningssymptomer (fx PTSD, angst og søvnløshed), i højere grad har behov for psykologisk, social og lægelig hjælp, og i ringere grad end andre unge oplever, at de får den

hjælp de har brug for. Dette er i endnu højere grad tilfældet for uledsagede flygtningebørn og -unge end for børn og unge, der flygter med deres forældre (Huegler 2005 i Jørgensen 2016). Denne forskningstradition peger på betydningen af at vie denne gruppe børn og unge særlig opmærksomhed som en særligt sårbar og udsat gruppe. Samtidig peger studier dog på, at børn med flygtningebaggrund i almindelighed klarer sig lige så godt som andre i uddannelsessystemet (Crowley 2009 i Shapiro et al. 2010).

En anden forskningstradition kan betegnes som en juridisk-politologisk forskningstradition. Forskningen inden for denne tradition beskæftiger sig med de juridiske, politiske og institutionelle forhold for uledsagede flygtningebørn, herunder hvordan deres situation behandles og forstås politisk – nogle gange også i historisk perspektiv (Gammeltoft-Hansen & Whyte 2011). Her finder vi analyser af, hvordan uledsagede flygtningebørn er blevet kategoriseret politisk og juridisk, hvordan deres rettigheder er skrevet ind i lovgivningen, og hvordan ændringer i politiske og juridiske rammesætninger af uledsagede flygtningebørn og -unges formes i samspil med udviklinger inden for andre områder. Centrale temaer inden for denne forskningstradition er, hvordan uledsagede flygtningebørns ret til beskyttelse (som børn og som flygtninge) udfordres og formes af nationalstatslige logikker (fx fordi rettigheder ofte tildeles borgere under henvisning til deres status som borgere i den givne stat), herunder nationalstatens oplevede behov for at beskytte sig selv og sine grænser. Inden for denne forskningstradition er der også studier som særligt beskæftiger sig med, hvordan socialarbejdere og institutioner, der arbejder med uledsagede flygtningebørn fungerer, og hvordan de institutionelle praksisser på en gang formes af politiske logikker og skaber nogle særlige rammer om uledsagede flygtningebørn og -unges liv (Vitus 2011).

En tredje forskningstradition, som særligt er vokset frem de seneste år kan betegnes som en etnografisk-barndomssociologisk tradition. Denne

tradition anlægger et børne-/ungeperspektiv på uledsagede flygtningebørn og -unge og bestræber sig på at forstå deres perspektiver på eget liv. Dermed forsøger de at overskride det, som betegnes børnespektiver, dvs. voksnes forståelser af hvordan børn og unges liv ser ud og hvad der er godt for børn/unge, for at komme nærmere på børns perspektiver, dvs. børn/unges egne forståelser af deres liv og hvad der er godt for dem (Wernesjö 2014, Warming 2012).

Forskning i denne kategori beskæftiger med forskellige temaer, eksempelvis familie, religion, sted, race/racisme, nation og normalitet. Forskningen undersøger eksempelvis, hvordan disse temaer former unges samfundsmæssige hverdagslivsbetingelser og deres muligheder for at høre til og etablere identitet i den nye kontekst. Denne forskning trækker på en lang række af teoretiske inspirationer. Umiddelbart er det dog gennemgående, at meget af denne forskning indskrives sig en pædagogisk/sociologisk og kulturteoretisk tradition og trækker på forskellige læsninger af socialkonstruktivistiske teorier, herunder feministisk teori og postkolonial teori (Spivak 1999, Said 2000, Bhabha 1999), identitetsteori (Hall 1996a) og teori om race/racisme (Gilroy 1993), sted og nation (Anderson 1990). Forskningen inden for denne retning fremhæver subjektive og relationelle dimensioner af de unges liv, dvs. hvordan de unge fortolker og håndterer de mennesker de interagerer med, de måder de positioneres, og de betingelser de lever under. Litteraturen beskæftiger sig eksempelvis med disse betingelser i et diskursivt, materielt, kulturelt eller institutionelt perspektiv.

Som nævnt indskrives vores eget arbejde sig i denne tradition. Dette valg er begrundet i en interesse for de forståelser, uledsagede børn og unge har af deres eget liv, og de måder, de fortolker og håndterer de komplekse erfaringer, betingelser og drømme (fortid, nutid og fremtid) som karakteriserer deres hverdagsliv; interesser som også deles af de teoritraditioner, vi arbejder med (barndomssociologi og kritisk kulturteori). Inden for denne forskningstradition er der en forståelse af de unge

som nogle, der på en gang trækker på tidligere erfaringer og forståelser (et subjektivt/biografisk perspektiv), og hvis forståelser, positioner og praksisser forandres over tid (det processuelle perspektiv) og i forhold til situationer og kontekster (det situationelle perspektiv). Dette resulterer i et komplekst perspektiv, som betyder, at de unge ikke kun kan forstås i forhold til deres kultur eller deres tidligere erfaringer, men også i forhold til de konkrete erfaringer de løbende gør sig, og de måder de bliver mødt på i deres aktuelle situation, og at dette påvirker hinanden på komplekse og uforudsigelige måder.

Man kan altså ikke slutte, at unge vil reagere ens på fx et socialpædagogisk tiltag, alene fordi de har samme kulturelle baggrunde eller flugterfaringer, for de unge er aktive fortolkere af deres situation og derfor kan opleve den samme situation på meget forskellige måder. Omvendt peger denne tilgang til børn og unge på, at konkrete mennesker, situationer og kontekster, som unge oplever, er med til at positionere de unge, dvs. de inviterer til særlige kategorier (betegnelser) og forståelser af fx normalitet og magt, som de unge agerer i forhold til – fx ved at tage kategorierne til sig eller udfordre dem.

En væsentlig dimension af dette er, hvilke kategorier (fx mht danskhed, alder, køn, race, flygtning, religion osv.) der er til stede i de unges liv (situationelt og i den bredere historiske kontekst), og som kan udforme sig som diskurser eller materielle vilkår. Nogle studier er eksempelvis optaget af, hvilken rolle dominerende forestillinger om svenskhed og hvad der skal til for at være 'rigtig svensk' spiller for unge uledsagede flygtninge i Sverige. De undersøger hvad det betyder for unge uledsagede flygtninges følelse af at høre til i Sverige, at svenskhed opfattes som en kategori, som ikke umiddelbart er tilgængelig for uledsagede flygtningebørn og -unge, dvs. at børnene/de unge ikke anerkendes som 'rigtigt svenske' (Wernesjö 2014).

Kategorier former altså de unges identificerings- og positioneringsmuligheder, ikke sådan at de unge

nødvendigtvis tager de tilbudte identiteter på sig, men i den forstand at de unge må forholde sig til positioneringerne, evt. i form af modstand eller nuanceringsbestræbelser. Det betyder, at unges handlinger – herunder deres eventuelle modstand – må ses som noget, der ikke kun kommer inde fra den unge eller fra den unges kultur, men som noget der er produceret relationelt, og som majoritets-samfundet (herunder de (social)pædagogiske og politiske indsatser og professionelles praksisser) er med til at skabe.

En vedvarende diskussion i forskning om uledsagede flygtningebørn og -unge er, om de unge skal forstås som sårbare (der er særligt udsat for belastninger, sygdom og risikofaktorer), eller om de skal forstås som stærke mennesker, der er besiddelse af ressourcer og kompetence håndteringsstrategier. Denne diskussion eksisterer ikke kun i dette forskningsfelt, men også i forskning om udsatte unge (se fx Larsen et al. 2014) og i forskning om børn i almindelighed, hvor det fx diskuteres om børn skal ses som 'kompetente' (Juul 1996) eller som nogle der har krav på beskyttelse (Brembeck et al. 2004). Den samme dobbelthed afspejles også fx i FN's børnekonvention, som både fremhæver børns ret til beskyttelse (sårbarheden) og til at blive hørt (ressourcestærk) (Kampmann 2004b). Ifølge Raghailagh & Gilligan (2010) er denne dikotomi dog for simpel, og de argumenterer for, at uledsagede flygtningebørn og -unge på en gang er udsatte og ressourcestærke: "Given that coping refers to efforts to manage demands that are appraised as taxing (Lazarus & Folkman 1984: 141), symptoms of stress and coping strategies inevitably exist side by side (Raghailagh & Gilligan (2010): 227).

UDVALGTE STUDIER OM ULEDSAGEDÉ FLYGTNINGEBØRN

I det følgende gennemgår vi få udvalgte studier om uledsagede flygtningebørn. Disse studier er udvalgt, fordi de illustrerer nogle udbredte (teoretiske, metodiske og analytiske) tilgange til uledsagede flygtningebørn, som er illustrative for litteraturen inden for den etnografiske-barndoms-

sociologiske tradition, som er ridset op ovenfor. Studierne er altså udvalgt fordi de giver et godt indblik i fund og tilgange, som findes inden for den forskningstradition om uledsagede flygtningebørn og -unge, som vi skriver os ind i.

Ulrika Wernesjös ph.d.-afhandling, *Conditional Belonging* (2014) er et svensk studie af uledsagede flygtningeunge. Studiet beskæftiger sig med unge, som har boet i Sverige i en del år, og hvis perspektiv på livet som uledsaget derfor ikke alene handler om ankomsten og asylprocessen, men også om at etablere og udvikle et liv i et nyt land mere alment. Wernesjös primære fokus er på de unges oplevelse af at høre til og føle sig hjemme, både i forhold til sociale relationer, familieliv og sted (lokalsamfund). Wernesjö argumenterer for, at oplevelsen af at høre til i konkrete, nære relationer, i meget høj grad hænger sammen med det nationale: Hun viser, at forestillinger om svenskhed, normalitet og kultur/ethnicitet, som de unge møder, former de unges muligheder for (og vanskeligheder ved) at opleve sig som nogle der hører til i Sverige, også selv om de i praksis har slået sig ned og har etableret en hverdags i det (lokal)samfund, de bor i.

Raghaillagh og Gilligans (2010) studie af 32 uledsagede flygtningeunge i alderen 14-19 år, primært med afrikansk baggrund, fokuserer på resiliens i betydningen at undersøge hvilke konkrete håndteringsstrategier de unge bruger. Forfatterne fremanalyserer 6 håndteringsstrategier, som de unge benytter sig af: kontinuitet (dvs. holde fast i kulturelle elementer som oplevedes subjektivt betydningsfulde); tilpasning (dvs. udvikle strategier til at passe ind i det nye samfund, herunder lære sprog); mistillid (dvs. beskytte sig selv og holde på hemmeligheder, bl.a. også som reaktion på selv at blive mødt med mistillid); uafhængighed (dvs. udvikle selvstændighed som gør dem i stand til selv at klare hverdagen); fortrængning (dvs. undlade at tænke på og tale om traumatiske oplevelser); og optimisme (dvs. arbejde bevidst med håb og ønsker).

Disse strategier afspejler konteksten (hittidige og

aktuelle situation samt forestillinger om fremtiden), uden at forfatterne dog går nærmere ind i denne. Forfatterne understreger de store forskelle mellem de unges erfaringer (aktuelle og fortidige situation) og holdninger, og de argumenterer for nødvendigheden af ikke at generalisere over uledsagede flygtningeunge, men altid at have blik for disse forskelle.

En vigtig pointe fra denne analyse er, at disse strategier ikke bør anses for mere eller mindre rigtige eller sunde reaktioner, men er meningsfulde og konstruktive reaktioner på konkrete vilkår, som de unge forholder sig til. Den pointe er særligt vigtig at fastholde i forhold til mistillid og fortrængning, der ellers ofte beskrives som uhensigtsmæssige eller krisebetingede reaktioner. På den måde peger artiklen på behovet for at professionelle, som beskæftiger sig med uledsagede unge, udforsker og respekterer de unges strategier, snarere end på forhånd at have klare forestillinger om, hvad der er hensigtsmæssige strategier.

De Graeve og Bex (2015) sammenligner håndteringen og forståelsen af transraciale adopterede med uledsagede flygtningebørn. Formålet med sammenligningen er at kaste nyt lys over migrationspolitikker og -diskurser, som former håndteringen af de to grupper. Forfatterne peger på, at begge grupper i et migrationspolitisk lys anskues som nogle, der udgør humanitære undtagelser fra de almindelige (strengt) migrationsregler.

Forfatterne peger på, at der trods ligheder mellem grupperne er store forskelle mellem hvordan de to grupper modtages; forskelle som er illustreret ideologiske forståelser af familie og nation og forbindelsen mellem disse. Den tætte forbindelse mellem familie og nation illustreres eksempelvis af begrebet 'slægtsgørelse' ('kinning'); et analytisk begreb som forfatterne bruger til at vise, hvordan relationer er noget som produceres og som indskrives i familier og nation på en og samme tid. Forfatterne argumenterer for, at forestillinger om sårbare børn der skal have hjælp for begge grupper vedkommende er medvirkende til, at de bliver

undtaget de skrappe migrationsregler. Forestillinger om alder og køn har dog betydning for, hvordan dette udspiller sig i praksis: Yngre børns (typisk adopteredes) agens underbetones, mens ældre børns (typisk uledsagede flygtningebørns) agens overbetones og deres sårbarhed underbetones, samtidig med at de kulturelt fremstilles som en national og kulturel trussel.

En anden figur som er betydningsfuld, er kernefamilien: Små børn som adopteres fremstilles som løsrevne, kultur- og erfaringsløse individer, der uden problemer kan integreres i en familie og en nation, mens ældre børn, der ankommer

som uledsagede, fremstilles som personer med kulturel og personlig ballast, som gør det svært at integrere dem i familie og nation. Denne forskel, argumenterer forfatterne, kan dog ikke forklares med forskelle mellem børnene, men med specifikke, eurocentriske forestillinger om familie og nation som eksklusive, i betydningen at det ikke er muligt at tilhøre flere familier og nationer på samme tid, uden at det går ud over tilhørsforholdet. Forfatterne kritiserer de assimilatoriske tænkninger, som ligger til grund for dette og argumenterer for, at det i denne forskelsbehandling ikke er børnenes perspektiver og behov, der tilgodeses, men (forestillinger om) forældrenes og nationens behov.

³ Det har ifølge analysen også betydning, at drenge og unge mænd er overrepræsenterede i gruppen af uledsagede flygtningebørn, og at de dermed tales ind i en kulturel stereotyp om 'farlige unge mænd'.

Kohli (2006) beskæftiger sig med den tavshed, som socialarbejdere ofte oplever hos uledsagede flygtningebørn og -unge. Denne tavshed opleves ofte af socialarbejdere som problematisk eller som uproductiv for arbejdet med barnet/den unge. Kohli argumenterer for, at tavshed og hemmeligheder kan forstås på andre måder end som udtryk for traume eller manglende samarbejdsvilje. I stedet kan det fx ses som udtryk for de unges arbejde med at blive voksen og selvstændig og ikke involvere voksne i alt (en pointe som anerkendes hos øvrige børn, men ofte ignoreres hos flygtningebørn); dels som udtryk for en håndteringsstrategi, hvor de unge trækker sig ind i sig selv mens de befinder sig i en proces, hvor de forsøger at skabe mening af en kompleks situation, som måske har ændret deres liv og selvforståelse på afgørende måder.

En tredje måde tavshed kan forstås er som en måde at håndtere en asylproces hvor de frygter at deres historier kan føre til afslag. Kohli skelner (med reference til narrativ familie- og socialforskning) mellem tynde og tykke historier (narrativer) hvor tykke historier er nuancerede og komplekse historier om livet før, under og efter flugten, mens tynde historier er versioner af historien som koncentrerer sig om de elementer der kan understøtte

asylprocessen, og som derfor er snævrere, mere entydige og unuancerede. Skellet mellem tykke og tynde historier er ikke nødvendigvis et spørgsmål om sande og falske historier, men er udtryk for håndtering af forskelligartede situationer.

Kohli viser hvordan socialarbejdere kan forholde sig til børns tavshed på forskellige, produktive måder, der understøtter børnene. Særligt problematiserer Kohli den mistænkeliggørelse af tavsheden og de tynde historier, hvor de som udtryk for sygelighed eller utroværdighed. I stedet peger Kohli på betydningen af at acceptere tavsheden og de tynde historier som et vilkår for de unge, der godt kan eksistere samtidig med et tillidsfuldt forhold og en sund psyke.

I et amerikansk studie af uledsagede mindreårige sudanesere med erfaringer fra plejefamilier undersøger Luster et al. (2009), hvordan de unge retrospektivt oplever opholdet i plejefamilier. Studiet undersøger særligt forhold, som gør relationer mellem børn og plejefamilier vanskeligt, herunder kulturelle forhold, børnenes mangeårige erfaringer med at leve uden voksne, børns traumatiske oplevelser i hjemlandet (forstærket så længe konflikten stadig udspillede sig), og uens forventninger

til fortrolighed og nærhed. Studiet viser, at næsten halvdelen af alle anbringelser endte i sammenbrud og placeringer i nye plejefamilier (eller i egne lejligheder i de tilfælde, hvor de unge var gamle nok). Forfatterne peger på, at sammenbrud, der ellers ofte beskrives som noget negativt, i mange tilfælde var produktivt, fordi det førte til, at de unge etablerede gode relationer til plejefamilier og –søskende i de nye familier, eller udviklede mere konstruktive relationer til plejeforældre, som det havde været konfliktfyldt at bo sammen med. Mange af de unge havde på interviewtidspunktet (18-26 år) stadig gode relationer til mindst én plejeforælder, hvilket var betydningsfuldt for de unges liv.

På tværs af de studier inden for den etnografisk/barndomssociologiske tradition, vi har læst, er det en pointe, at interessen for de uledsagede mindreårige flygtningebørns perspektiver og agens viser de ressourcer som de unge er i besiddelse af til håndteringen af komplekse betingelser. Samtidig bidrager studierne til at udfordre og nuancere dominerende forståelser af bl.a. (den gode) barndom, familie og nation. Flere af studierne på, at dominerende normalitetsforståelser bidrager til en marginalisering af de uledsagede flygtningebørn og –unge, eksempelvis gennem sygeliggørelse eller andetgørelse (dvs. de positioneres som afvigere), hvilket betyder at deres handlemuligheder begrænses. Studierne udfordrer dominerende forståelser af kultur og race og peger på, at uledsagede flygtningebørn og –unges situation og håndteringsstrategier ikke kan forstås som produkt af deres kultur, men må forstås i konteksten af de politiske, institutionelle og hverdagslige rammer samt i lyset af børnene og de unges konkrete erfaringer og relationer. Disse er dynamiske og udvikles blandt andet i samspil med de pædagogiske og socialfaglige indsatser, som de møder. Disse analyser rejser kritiske perspektiver på, hvordan praksis (pædagogisk, socialfaglig og politisk håndtering af de uledsagedes situation) bør tænkes.

KAPITEL 1.2: BARNDOM, BØRNEPERSPEKTIVER OG HVERDAGSLIV: ET BARNDOMSSOCIOLOGISK FORSKNINGSBLIK PÅ BARNDOM

I dette afsnit introducerer vi centrale temaer inden for barndomssociologien, som er en af de væsentlige teoretiske inspirationer for vores arbejde. Introduktionen er langt fra en fyldestgørende gennemgang af diskussioner og positioner inden for feltet, men beskæftiger sig særligt med temaer, som vil være relevante i projektet. Kapitlet har særligt fokus på aktørbegrebet, som i barndomssociologien blandt andet diskuteres gennem opmærksomhed på betydningsskabelse og med begrebsparret being/becoming. Disse nedslag er valgt, fordi de støtter os i at anlægge et kontekstualiseret børne-/ungeperspektiv på boformer og hverdagsliv.

I slutningen af 80'erne opstod det et nyt forskningsparadigme, der blev institutionaliseret under betegnelsen barndomssociologi (Kampmann 2003). Paradigmet var en kritik af tidligere tiders barndomssyn, både som det afspejledes i forskningen og i folkelige forestillinger om børn. Dette tidligere barndomssyn var karakteriseret af et voksenperspektiv på børn, dvs. på, hvordan voksne opdrog børn (fx Le Vine 1994), på børn som modtagere af voksnes handlinger (Elkin & Handel 1972), eller med inspiration fra udviklingspsykologien (bl.a. Jean Piaget) på børn som nogle, hvis udvikling kunne forstås ud fra faste udviklingstrin, og hvor andre udviklinger så blev set som problematiske afvigelser. Disse tilgange til børn blev kritiseret af barndomssociologien for ikke at beskæftige sig med, hvordan børn selv oplevede deres liv og deres verden, og for ikke at være optaget af at forstå, hvorfor børn agerede som de gjorde (James 2007).

Barndomssociologien er optaget af netop disse spørgsmål, formuleret som en interesse for barnet som aktør. Ved at beskrive barnet som en aktør sættes fokus på barnet som et individ, der er aktivt medskabende af sit liv, som fortolker sine omgivelser, og som aktivt forhandler sine positioner og relationer til andre.

En anden væsentlig pointe i barndomssociologien er, at barndom er en social konstruktion forstået på den måde, at børns samfundsmæssige betydning og betingelser forandres historisk og i relation til samfundets øvrige udvikling. Det betyder, at synet på børn og børns udvikling derfor også er historisk foranderligt snarere end noget naturligt. I forlængelse af den analyses analyseres barndom som et element i den sociale struktur, hvilket blandt andet betyder, at samfundets organisering afspejler (og afspejles i) særlige institutioner, politikker, praksisser og rum der organiserer barndom på særlige måder (Qvortrup 1999). Fx er daginstitutioner og skoler udtryk for særlige forståelser og organiseringer af samfundet, og disse institutioner har stor betydning for hvordan børn lever og hvad der opfattes som 'god' eller 'naturlig' barndom.

I dag er meget af den forskning, der refereres til som barndomssociologisk forskning ikke sociologisk forskning i traditionel forstand, men snarere tværvideenskabelig forskning, fx inspireret af etnografisk forskning (se fx James 2007) eller kulturanalytisk forskning (fx Corsaro 1997), men når begrebet alligevel giver mening er det fordi

meget af den barndomsforskning, der er vokset frem omkring barndomssociologien har en social og samfundsmæssig orientering og opmærksomhed (Kampmann 2003).

Den følgende gennemgang af barndomssociologien er i delvist bygget op omkring en modstilling mellem barndomssociologien og tidligere voksen-centrerede forestillinger og forskningstilgange. Denne modstilling er i nogen grad en konstruktion, som kræver en bemærkning: dels er der væsentlige forskelle mellem og diskussioner inden for 'retningerne' som nuancerer modstillingen, men som denne fremstilling af pladshensyn ikke kan gå ind i. Dels er det voksen-centrerede paradigme ikke (alene) et fortidigt fænomen, men derimod i høj grad også et eksisterende paradigme. Når vi alligevel fastholder modstillingen i denne tekst er det for at vise, hvordan barndomssociologien var – og er – i stadig dialog med og en kritik af andre forestillinger om barndom; forestillinger som også er udbredte uden for forskningsfeltet, fx i socialfaglige, pædagogiske, politiske og hverdagslige praksisser.

⁴ Barndomssociologien rækker dog også længere tilbage idet den trækker stærkt på tænkning fra bl.a. den såkaldt 'nye barndomsforskning' som opstod i starten af 70'erne (James 2007).

BECOMINGS ELLER BEINGS

Et centralt begrebspar, som næsten har fået ikonisk status i diskussionerne i og omkring barndomsforskningen, er *becomings* versus *beings* (Lee 2001). Begreberne er formuleret inden for barndomssociologien og refererer til to forskellige grundfigurer i det voksen-centrerede hhv. det børnecentrerede barndomsparadigme.

Når børn forstås som *becomings* sættes børnenes udvikling i forgrunden: Børn ses som ufærdige væsener, som er i gang med at udvikle sig (på bestemte, foruddefinerede måder) til (bestemte slags) voksne, og som i den proces skal gennemgå nogle udviklings- eller læreprocesser, der skal føre dem hen til den ønskede, forudbestemte (voksen-) tilstand. Eksempelvis kan der være fokus på børns

motoriske udvikling, deres udvikling af tal- eller sprogforståelse, deres psykiske modenhed (fx defineret som evne til behovsudsættelse) eller evne til at håndtere modstand. Som sådan sættes der fokus på børnene som nogle, der er på vej til at blive noget andet, og hvor det dels er de voksne, som er i stand til at støtte børnene i processen, dels kan overskue hvordan børnene bør udvikle sig, og dels vurdere om børnene udvikler sig normalt og hensigtsmæssigt. Den aktuelle politiske optagethed af 'tidlig opsporing' kan eksempelvis ses som udtryk for en *becoming*-tænkning, fordi der er fokus på at finde tidlige tegn på, at den normale udvikling mod en harmonisk voksendom er forstyrret. I den forstand er det et voksent, vurderende blik på børn, der skrives frem i '*becoming*'-perspektivet.

Når børn forstås som beings, sættes børnenes aktuelle situation og væren derimod i forgrunden: Børn ses som tænkende, følede individer, som her og nu lever nogle liv, som det er vigtigt at interessere sig for, ikke kun fordi de har betydning for det liv, børnene fremtidigt vil få, men fordi det er her, i børnenes aktuelle hverdagsliv, børns liv leves. Børn ses som mennesker, der aktivt fortolker deres verden, og som i interaktion med deres omverden (børn, voksne, genstande) afprøver, forhandler og udvikler forståelser og praksisser og dermed præger verdenen. Eksempelvis kan der være fokus på børns forståelser og forhandlinger af kammeratskab, hvordan børn forhandler skolens krav til den gode elev, hvordan børn udvikler deres egne kønsidentiteter osv. Beings-tæknin-gens optagethed af børns forståelser og stemmer betyder, at der rejses vigtige diskussioner om de kategorier som voksne (professionelle, politikere, forældre osv.) benytter om børn, fx ved at pege på at det der for voksne kan ligne ballade eller oprør, for børn kan opfattes som udtryk for identitetsaf-prøvninger, udvikling af venskaber osv.

Det er vigtigt at understrege, at barndomssociologiens fokus på being følges ad med en optagethed af processer: 'beings' hentyder ikke til at børn anses som uforanderlige, og børn anskues ikke som statiske væsener der (individuelt eller som gruppe) er afgrænset fra eller i opposition til en voksenkultur (Gulløv 1999). Derimod er der bredt set i barndomssociologien en interesse for de betingelser, relationer og forhandlinger, børn indgår i, og som har betydning for, hvordan de forstås og agerer. Når barndomssociologien kritiserer 'becoming'-forståelsen af børn handler det altså om, at barndommen bør forstås og tillægges værdi som noget i egen ret, og som noget der kan give vigtige nuanceringer af dominerende forståelser af barndom. Derimod handler det ikke om at underbetone betydningen af tilblivelser og processer – og børns aktive rolle i dette – i en given situation.

BØRN OG UNGES BETYDNINGSSKABELSE OG HVERDAGSLIV

En central pointe i barndomssociologisk forskning er som nævnt, at børns skal forstås som aktører, dvs. som nogle der ikke blot er modtagere af voksnes eller samfundets opdragelse, socialisation eller strukturer, men som er aktive medskabere af deres hverdagsliv. I forlængelse af det bliver børns aktive betydningsskabelse et centralt fokus: Børns handlinger og ageren forstås som udtryk for, at børn fortolker, genfortolker skaber (nye) betydninger af de rammer (institutioner, ting, relationer osv.), de indgår i (Gulløv 1999: 77), og ofte at de giver disse ting andre betydninger end dem, de voksne havde tiltænkt eller forudset (se fx Rasmussen 2001, Corsaro 2009).

Børns praksisser og fortolkninger skal derfor forstås ikke blot i relation til givne fænomener, som man som voksen kan være optaget af at forstå, men i relation til det samlede hverdagsliv, som de lever. Fx viser Rasmussen gennem sine studier hvordan steder (legepladser, parker, krat), som voksne har tiltænkt særlige betydninger, udfyldes af børn på uforudsete måder, som hænger sammen med de måder, børns liv udfolder sig på. Den forståelse udfordrer forståelsen af, at 'effekten' af eksempelvis et (social)pædagogisk initiativ kan vurderes på nogen enkel måde, fordi dette initiativ altid vil være vævet sammen med deres øvrige hverdagsliv og de andre arenaer, initiativer, relationer og forståelser, der findes i børnenes og de unges (hidtidige og aktuelle) liv – og de måder de skaber mening i og på tværs af disse.

Dermed bliver hverdagslivet et centralt begreb. Hverdagslivet er ikke bare et begreb for det almindelig liv, som børnene lever, og som udgør deres dagligdag, men også et begreb, der indfanger, at børnenes liv på en gang er kollektivt/samfundsmæssigt formet og individuelt formet: På den ene side præger institutioner, regler og forventninger børnenes hverdagsliv, og børnenes liv kan ikke tænkes adskilt fra de samfundsmæssige vilkår, der skaber deres liv. Deres liv må anskues i et kollektivt perspektiv. På den anden side er børns

hverdagsliv forskellige, fordi de baner og steder, hvor børn færdes, er forskellige, lige som deres oplevelser, perspektiver og fortolkninger er det. Børnenes liv har m.a.o. individuelle udtryk.

Med et fokus på hverdagslivet er der også fokus på, at børn lever komplekse liv, som udspiller sig sammen med forskellige aktører, forskellige fysiske steder, i forskellige sociale rum. Det samme fysiske sted kan være flere forskellige sociale rum, fx når køkkenet nogle gange bruges til måltider og nogle gange til lektielæsning, eller klasseværelset nogle gange bruges til undervisning, nogle gange til frikvarter og nogle gange til SFO. Det betyder, at børnene ikke bare lever ét men flere liv, har flere identiteter og udvikler forskelligartede strategier til at håndtere de forskellige kontekster og relationer.

Samtidig betyder fokus på hverdagslivet også en bestræbelse på at forstå børns fortolkninger og praksisser som nogle der giver mening på tværs af kontekster og i et historisk perspektiv: Et barns forståelser af en given situation (fx undervisning i skolen) hænger sammen med tidligere skoleerfaringer og med erfaringer fra hjem, fritidsliv osv. Præcist hvilken sammenhæng der er, er dog svært at vide på forhånd, og de samme erfaringer vil ikke nødvendigvis føre til de samme forståelser og praksisser, fordi børns forståelser ikke er mekaniske eller determinerede. Derimod betyder hverdagslivsperspektiv på børn, at man må studere de konkrete måder konkrete børn agerer, fortolker og forhandler mening og sammenhæng på tværs af kontekster, og at man må være åben over for, at børnene fortolker og 'bruger' voksendefinerede rum på måder, der for voksne er uforudsigelige (og potentielt uforståelige).

Kan vi så sige noget om, hvordan børn og unge interagerer med hinanden og udfylder de rum, som voksne har defineret for dem? Den amerikanske barndomsforsker, William Corsaro, som studerer tidlig barndom (i det der i Danmark ville være børnehavealderen) argumenterer for, at studier i børnekultur peger på to gennemgående pointer

om, hvad børn er optaget af i deres interaktion med hinanden i voksendefinerede rum, nemlig at få kontrol over deres eget liv (autonomi og udfordring af de voksnes autoritet) og af at dele denne kontrol med hinanden (en social optagethed) (Corsaro 2009: 302).

Andre peger på, at børn er optaget af hinanden, at have det sjovt og etablere relationer. Disse relationer står i komplekse forhold til de institutionelle kontekster, de er en del af: Den danske børnehaveforsker, Anette Boye Koch (2013) viser, at børnehavebørns leg under aktiviteter, som er struktureret af pædagoger (fx sanglege), på en gang udfordrer aktiviteten (de engagerer sig i børnelege, som handler om noget andet end det, pædagogerne forsøger at sætte i gang) og overholder reglerne for aktiviteten (børnene forstyrrer ikke aktiviteten, men nøjes med at snakke og fjolle, når pædagogerne kigger væk). Samtidig er de afhængige af aktiviteten, fordi den udgør en særlig ramme for børnenes leg. En vigtig pointe her er, at børnenes undergrundsaktiviteter og ballade ikke alene handler om at udfordre de voksnes autoritet, men også om at skabe fællesskaber mellem børnene, som når Corsaro (2009) beskriver, hvordan børnehavebørn i strid med reglerne i en børnehave, han studerede, tager legetøj med hjemmefra, som de i smug viser og deler med de andre børn. Modstand og ballade har altså en produktiv rolle i at skabe kultur og identitet i børns liv.

I ungdomsforskningen er modkultur tilsvarende et centralt begreb. Begrebet blev introduceret af Paul Willis (1977) i sit indflydelsesrige studie af arbejderklassedrenge skolestrategier og er siden blevet brugt som analytisk begreb i mange studier af børn og unges skoleliv, ofte med et begreb om anti-skolekultur (se fx Larsen & Thingstrup 2013; Gilliam 2009; Præstmann Hansen 2009). Begrebet henviser til et fænomen, hvor (grupper af) unge udvikler strategier og praksisser, som står i eksplicit modsætning til skolen eller andre voksenregulerede institutioner. Studierne viser, hvordan disse strategier på den ene side kan forstås som udtryk for en oplevelse af at være ekskluderet fra skolens

(eller institutionens) fællesskab, fordi de (kulturelle, klasse-mæssige, kønnede el.lign.) værdier de identificerer sig med, ikke værdsættes i skolen. På den anden side giver de unges strategier de unge mulighed for inklusion og anerkendelse i andre fællesskaber. Fordi "[k]lassifikation er en central del af enhver institutions sociale og mentale organisation" (Gulløv & Højlund 2005: 27), bliver det at deltage i en institution tæt knyttet til identitet. Det betyder, at unges strategier ikke kun handler om deres ønske om eller evne til at leve op til institutionens regler og normer, men må forstås som noget, der både er knyttet til identitet, fællesskab og institution. Med begrebet om mod- eller anti-kultur åbnes for, at unges praksisser, som opleves uforståelige eller problematiske af de voksne, kan fremtræde som meningsfulde og (potentielt) konstruktive reaktioner på særlige typer af erfaringer med institutioner.

Disse pointer illustrerer, at børn og unges kultur og hverdagsliv er tæt forbundet med voksnes kultur og institutioner, selv om forbindelserne ikke altid er enkle eller forudsigelige, og selv om de ikke nødvendigvis kan bedømmes og forstås ud fra de voksnes (eller institutionernes) forståelsesrammer.

BARNDOM MELLEM INSTITUTIONALISERING, INDIVIDUALISERING OG DEMOKRATI

Mens nogle grene af barndomsforskningen og barndomssociologien (som diskuteret ovenfor) sætter børns betydningsdannelse og forhandlinger i forgrunden, er andre grene optaget af de institutionelle og samfundsmæssige rammesætninger af barndom. I disse grene af barndomssociologien studeres barndom som en social kategori, som på en gang former og formes af samfundets øvrige udvikling (se bl.a. Qvortrup 1999, Kampmann 2004, Rasmussen 2009), og som kan studeres gennem de institutioner, der er oprettet omkring barndom.

I denne sammenhæng er den nordiske barndomsforskning særlig, fordi de nordiske lande har en institutionaliseringsgrad som langt overstiger den man finder i andre lande: i Danmark går langt de

fleste 0-3 årige i vuggestue og næsten alle 3-6 årige går i børnehave. Institutionalisering er derfor et særligt presserende tema i nordisk barndomsforskning.

Der er på den ene side tale om en kvantitativ institutionalisering (Rasmussen 2009) i den forstand, at børn i løbet af deres barndom befinder sig mange timer i institutioner – og i mange forskellige institutioner (vuggestue, børnehave, skole, SFO, fritidshjem, klub, fritidsaktiviteter osv.). I disse institutioner lever de liv adskilt fra deres forældre, sammen med professionelle (pædagoger eller lærere), og de er sammen med andre børn, ofte i (relativt) aldersinddelte grupper. Denne tendens har været stigende særligt i den sidste tredjedel af det 20 århundrede (Kampmann 2004).

På den anden side er der tale om en kvalitativ institutionalisering, hvor ikke kun antallet af timer eller antallet af institutioner er stigende, men hvor også den politiske interesse for barndommen – og for at styre barndommens institutioner i nogle særlige retninger – er i stigning. Det betyder, at de institutioner, som børn befinder sig i, og den pædagogiske praksis, som kendetegner institutionerne, i stigende grad gøres til genstand for offentlig interesse, politisk styring, måling og dokumentation. Institutionerne er ikke (og i endnu mindre grad end tidligere) steder, hvor børn blot kan lege og leve deres liv: Institutionerne er karakteriseret af nogle særlige styringsrationaler og nogle særlige politiske interesser, målsætninger og forandringsambitioner på børns vegne, fx om læring, sundhed eller skoleparathed.

Samtidig med den øgede og intensiverede institutionalisering kan man også tale om en individualisering. Kampmann formulerer det som en institutionaliseret individualisering og en individualiseret institutionalisering (Kampmann 2004, vores oversættelse). Den institutionaliserede individualisering handler om, at det i stigende grad anses for at være vigtigt for børns udvikling henimod at blive individer, at de kommer i institution: Gennem institutionerne lærer de at blive kompe-

tente, selvstændige og disciplinerede på måder, som er nødvendige for, at de kan begå sig i det videre uddannelsessystem og på arbejdsmarkedet. Denne holdning ses dels indirekte i den udbredte og relativt ukritiske tilslutning til daginstitutioner fra forældres side, som viser sig i den høje grad af institutionalisering, og dels direkte i politiske diskussioner om hvordan børn af problematiske familier (særligt 'tosprogede' og 'udsatte') bør gå i børnehave (evt. tvinges til dette) for at tilegne sig de forudsætninger, de har brug for, for at gennemgå den rette udvikling.

Den individualiserede institution handler om, at alle typer af børneinstitutioner i stigende grad er orienteret mod individet, som det fx ses i de individuelle lære- og handleplaner, som alle institutioner for børn og unge i dag arbejder med. Denne udvikling kan på den ene side læses som et udtryk for en demokratisk orientering (herunder en indarbejdelse af en børnerettighedstænkning), hvor man tager hensyn til den enkelte behov og til, at alle børn og unge ikke har samme behov. På den anden side kan det læses som et udtryk for, at institutionerne kommer længere ind i individet, blander sig mere i hvordan individet udvikler sig, og at institutionerne stiller særlige krav til børn og unge om at blive individer på nogle særlige måder, som er i overensstemmelse med institutionens logikker, fx kompetente, motiverede og engagerede på ganske bestemte måder. Institutionalisering, individualisering og demokrati kommer på den måde til at stå i et tvetydigt forhold til hinanden.

Denne situation rejser en særlig udfordring til barndomssociologien og til de professionelle, som beskæftiger sig med børn og unge, nemlig en udfordring som handler om, hvad den viden, vi

producerer om børn, skal bruges til. Den tidlige barndomssociologi anså sig selv for at være en nødvendig kritik af forståelsen af børn, både som den kom til udtryk i udviklingspsykologisk forskning og som den blev forvaltet samfundsmæssigt. Denne kritik handlede om, at tilgangen til børn overså børns egne perspektiver, og alene var optaget af at 'gøre noget ved børn', som voksne syntes var hensigtsmæssigt. På den måde er der en demokratisk optagethed i barndomssociologien, som handler om at forstå børns stemmer og perspektiver som noget, der er vigtig i egen ret, og som udgør et kritisk korrektiv til voksnes forståelser af og praksisser om børn.

I de senere år har barndomssociologien efterhånden opnået en stærk position, og interessen for at forstå børns perspektiver er stigende (jfr fx Børnerådet, som jævnligt inddrager børnepaneler i sit arbejde (fx Børnerådet 2015)). I forlængelse af den situation har der rejst sig en diskussion om, om barndomssociologien stadig kan anses for at være en kritisk stemme, der repræsenterer børnenes perspektiv og udfordrer den dominerende børne- og barndomspolitik. Nogle peger på, at barndomssociologien er blevet instrumentaliseret: Den detaljerede viden om børns liv, forståelser og praksisser kommer til at bidrage til en endnu mere detaljeret overvågning af børn, og til en endnu stærkere detailregulering af børns liv gennem nye former for politikker og institutionelle praksisser. I den forstand er barndomsforskningen og interessen for børneperspektivet ikke nogen garanti for respekt for børns liv og perspektiver.

⁵ Det ser vi fx i den uddannelsespolitiske debat, hvor de politiske mål er, at 95 % af en ungdomsårgang tager en ungdomsuddannelse, samtidig med at de unge forventes at være individuelt motiverede for dette (se fx Steno 2015).

⁶ Udviklingspsykologien havde på sin side også et kritisk projekt på børnenes vegne, da den først kom frem, nemlig om at bidrage til udviklingen af et mere "børnesolidarisk" (Kampmann 2003: 89) perspektiv på og tilgang til børn.

Det er et væsentligt dilemma, som barndomsforskningen formentlig ikke kan sætte sig ud over, nemlig at voksne oftest lytter til børn for at få viden om noget bestemt (fx socialpædagogiske tiltag) og blive dygtigere til noget (fx at indrette disse socialpædagogiske tiltag). Det er på en den ene side en måde man kan forsøge at bygge på børnenes/de unges perspektiver i de praksisser, som handler om børn. Men på den anden side er det også en måde at fordreje børnenes/de unges perspektiver på, fordi de gøres til noget andet og bringes ind i en anden kontekst, end den de voksede ud af. Det er muligvis et uløseligt dilemma, men ikke desto mindre et dilemma, som det er vigtigt at overveje, når man med inspiration fra barndomssociologien interesserer sig for børn og unges hverdagsliv og perspektiver, og som må føre til en forsigtighed, når man får adgang til viden om børns liv.

KAPITEL 1.3: KULTUR, IDENTITET OG NATION: ET KRITISK KULTURTEORETISK FORSKNINGSBLIK PÅ KULTUR

I det følgende introducerer vi til temaer, som er centrale inden for kritisk kulturteori, en anden teoretisk orientering, som inspirerer vores arbejde. Lige som det var tilfældet i det foregående afsnit (kapitel 1.2) er dette ikke tænkt som en udtømmende diskussion af positioner og begreber inden for feltet. De nedslag og temaer, vi arbejder med her, er valgt fordi de ikke alene illustrerer væsentlige diskussioner inden for feltet, men også støtter os i at anlægge et kritisk, udforskende blik på kultur og magt. Dette blik på kultur og magt hjælper os til at give stemme til nogle aktører og perspektiver, som ofte er marginaliserede, og til at forstå hvorfor og hvordan de er marginaliserede.

Betegnelsen 'kritisk kulturteori' er ikke en entydig betegnelse, men derimod en samlebetegnelse for en lang række traditioner, som er samlet omkring nogle af de ovenstående erkendelsesinteresser, blandt andet antropologi (Mallki 1992, Abu-Lughod 1996), Cultural Studies (Hall 1997) og postkolonial teori (Said 2000). Kapitlet tager afsæt i postkolonial teori og er særligt inspireret af Frellos (2012) læsning af denne.

In its broadest sense, postcolonialism is concerned with challenging the unquestioned Eurocentric ways of looking at the world and seeks to open up intellectual spaces for those who are termed 'subalterns'. This latter term is used to designate the oppressed people who during the period of European colonial domination have systematically been represented as having no agency or voice and are so also today. (Nieuwenhuys 2013, s. 4)

Postkolonialisme er et bredt og meget forskelligartet felt af teorier, som alle beskæftiger sig med at forstå virkningerne af kolonialisme. Historisk er postkolonialisme inspireret af den politiske kamp mod kolonialisme og har altså afsæt i kritikken af en konkret historisk situation - eller rettere: en lang række historiske situationer forskellige steder i verden. I den forstand har postkolonialisme en tydelig politisk orientering, nemlig kritikken af den koloniale situation; en orientering som også er afgørende for at forstå feltet i dag.

Det er dog ikke som politisk kamp, at det postkoloniale projekt først og fremmest er interessant i denne sammenhæng, men som videnskabeligt felt der studerer tænkemåder som hænger sammen med kolonialisme. Postkolonial teori er optaget af at analysere de kulturelle praksisser og tænkemåder, som anses som en forudsætning for og et produkt af kolonialismen, og som bidrog til at gøre kolonialisme meningsfuld. Således arbejder postkoloniale tænkere fx med at analysere diskurser, begreber og vidensformer ud fra et tværvidenskabeligt perspektiv.

En central pointe i postkolonial teori er, at kolonialisme ikke alene var et økonomisk eller politisk fænomen, men også i høj grad et kulturelt og ideologisk fænomen. Kolonialisme var fx bygget op omkring forestillinger om det højere udviklede Europa, som havde en moralsk pligt til at hjælpe de primitive indfødte (jfr. formuleringer som White man's burden), og på forestillinger om grundlæggende forskelle mellem 'vesten og resten' (se

fx Young 2003: 2, Hall 1992). På den måde kunne kolonialismen begrundes som en human og godgørende praksis, hvor 'vesten' (bragte oplysning, rationalitet og civilisation til dem, der manglede det. Når kolonialisme anskues i et sådant kulturelt perspektiv har det (mindst) tre væsentlige implikationer for forståelsen af kolonialisme og postkolonial teori:

For det første betyder det, at kolonialisme ikke forstås som en specifik periode – og slet ikke som en afsluttet periode, men som en tænkning (som har betydning for praksis). Kolonialisme anses ikke som en periode, der sluttede da de tidligere kolonier fik formel uafhængighed, og postkolonialisme er derfor ikke en betegnelse for tiden 'efter kolonialismens afslutning'. 'Post'-delen af betegnelsen 'postkolonialisme' handler om, at kolonialismen har antaget nye former siden kolonitidens formelle afslutning (Hall 1996b) (nogle gange benævnt neokolonialisme), men at kolonialismen stadig former vores viden og forestillinger om verden og de relationer, som er mellem nationer og kulturer. I forbindelse med det aktuelle forskningsprojekt betyder det, at de konkrete hverdagsliv, de uledsagede flygtninge befinder sig i, deres relationer, og selve det forhold at de befinder sig i Danmark, er formet af kulturelle og politiske forhold som blandt andet kan forstås i lyset af koloniale forhold. Disse stikker dybere og trækker længere tråde tilbage i tiden, end til de konkrete aktørers handlinger eller til aktuel barndoms-, socialfaglig eller migrationspraksis.

En anden konsekvens er, at kolonialisme forstås som noget, der ikke kun handler om de kolonialiserede, men i høj grad om kolonimagter og de selvforståelser og ideer, der præger vestlige forståelser af verden. Selv om det er en del af det postkoloniale teoriprojekt at forstå ikke-vestlige liv og give stemme til ikke-vestlige vidensformer og erfaringer, er netop kun én del af projektet. En

nok så vigtig del af projektet er at bidrage med nye, kritiske perspektiver på det vestlige og vise, hvordan kolonialismen ikke alene har formet den ikke-vestlige verden, men også grundlæggende har bidraget til at forme den vestlige verden. Det gælder både økonomisk, men nok så meget kulturelt og identitetsmæssigt.

En pointe, der genfindes i megen postkolonial litteratur er, at 'vesten og resten' er kategorier, der fremstilles som hinandens modsætninger, men som snarere bør forstås som hinandens forudsætninger. Selve begrebet om 'vesten' som et samlet fænomen giver kun mening, hvis det forstås som en modsætning til det ikke-vestlige, og tilsvarende er det kun muligt at forstå det ikke-vestlige som et samlet fænomen, hvis det forstås som en modsætning til 'vesten'. Selve forestillingen om ikke-vesten (ofte betegnet Orienten (Said 2000)) er grundlæggende konstitueret som vestens spejlbillede og modsætning, og derfor er begreberne om vesten og ikke-vesten gensidigt konstituerende, og forestillinger om hvordan ikke-vesten er, er afgørende for (selv)forståelser af hvad vesten er.

I praksis er både 'vesten' og 'ikke-vesten' meget komplekse, modsætningsfyldte og dynamiske størrelser, som også politisk, kulturelt og geografisk – både aktuelt og historisk – er forbundet på en mangfoldighed af måder. Det ser vi eksempelvis med migration og videnskabsmæssige og kulturelle udvekslinger, der har rødder mange tusind år tilbage i tiden (medicin, algebra, religion osv.). Med begrebet om 'vesten' underbetones de tætte og komplekse forbindelser, og der skabes en figur om et Vesten, som dels ses en politisk og kulturel enhed, og som dels ses som kendetegnet ved rationalitet og civilisation - i modsætningen til et Ikke-Vesten. Ikke-Vesten (Orienten) tales også frem som en politisk og kulturel enhed, som omvendt er kendetegnet ved irrationalitet og primitivitet.

⁷ Det er naturligvis ikke helt adskilte dimensioner: den videnskabelige position har politiske implikationer, fordi den rejser kritiske perspektiver bl.a. til den postkoloniale verdensorden.

Dermed tales Orienten frem som Det Andet, dvs. afvigelsen, og Vesten tales frem som Det Første dvs. normen som andre vurderes ud fra.

En vigtig pointe i forbindelse med Første- og Andethed er, at det ofte er Andetheden, der benævnes og undersøges, mens Førsteheden er implicit og opfattes som det naturlige (ofte usynlige og ubenævnte) udgangspunkt. En implikation af denne måde at analysere verden på er, at kultur, globalisering og postkolonialisme bliver begreber, som også ikke kun bør bruges til at forstå De Andre, men også 'en selv'. Derfor bruges postkolonial teori til at belyse mange forskellige slags problemstillinger, også nogle, som ikke ved første øjekast har at gøre med kolonialisme eller globalisering, men hvor det postkoloniale perspektiv bidrager til at forstå umiddelbart nationale forhold og problemstillinger i kritisk perspektiv (se fx Perez in prep., Koefoed 2006, Frello 2012).

I forbindelse med det aktuelle forskningsprojekt betyder det fx, at forskningsinteressen ikke kun retter sig mod at forstå de uledsagede flygtningebørn og -unge, men i høj grad også om at forstå den kontekst, som de indgår i (herunder de boformer, de tilbydes), som en kontekst der er karakteriseret ved særlige kulturelle forståelser og identiteter (identiteter som kan udforskes og udfordres), og som er medskabende af de liv, erfaringer, forståelser og behov, som de unge udvikler i Danmark.

En tredje implikation af, at det (post)koloniale forstås som et kulturelt og ideologisk projekt er, at postkolonial teori i en vis forstand kan betragtes som et epistemologisk projekt. Postkolonial teori beskæftiger sig med andre ord med vidensformer og med, hvordan vores viden om verden er struktureret. Postkolonial teori kritiserer de måder at tænke på, som forbindes med kolonialismen – og med moderniteten, som er snævert knyttet til kolonialismen. Det drejer sig eksempelvis om rationalitet og universalisme.

Den moderne forestilling om rationalitet bygger på forestillinger om, at mennesket grundlæggende er et rationelt væsen (eller rettere: at civiliserede mennesker kan vurderes på graden af deres rationalitet). Postkolonial teori kritiserer rationalismen for at marginalisere andre vidensformer (fx følelser, kropslighed, erfaring og ikke-vestlig viden) og for at fremstille nogle særlige rationalitetsformer som universelle og hævet over tid og rum, hvilket usynliggør, at de er historisk og kulturelt specifikke. Den postkoloniale kritik af universalisme handler om, at kolonialismen bygger på forestillinger om, at det er muligt at opstille universelle værdier, fx om det gode liv eller det oplyste menneske, eller universelle kategorier, fx om familie, barndom, udvikling og samfund. Ud fra forestillingen om, at det er muligt at opstille universelle værdier om det gode liv, opstår en forestilling om, at det er muligt at vurdere andre menneskers liv ud fra nogle specifikke kriterier. På den baggrund bliver der opstillet mål og hjælpeforanstaltninger (fx for ulandsarbejde og for socialpædagogiske indsatser), uden at det reflekteres, om de kriterier, dette gøres ud fra, er relevante eller indfanger forståelser og værdier, som er gældende i de liv, som de griber ind i. Kritikken af universalismen handler altså ikke om at sætte en total relativisme ('alt er lige godt') i stedet, eller om at udelukke muligheden for at kritisere undertrykkende eller uretfærdige forhold i andre lande, kulturer eller grupper. Postkoloniale teorier har netop stærkt fokus på (u)retfærdighed og magt.

Derimod handler kritikken om at bestræbe sig på forstå forskellige normer, herunder forstå, at ens egne normer afspejler en særlig position og at de er historisk og kulturelt specifikke snarere end universelle. Tilsvarende bygger universaliserende kategorier, som fx familie, barndom, udvikling og samfund, også implicit på værdier om, hvordan rigtige eller gode familier, barndomme osv. bør se ud. Den forståelse betyder, at andre familietyper (fx homoseksuelle eller fler-generationelle familier)

⁸ Når det skrives på denne måde er den implicite modtager 'den første'

⁹ Dvs. kategorier som hævder at være universelle

eller barndomme (fx barndomme præget af migration) fremstilles som primitive, utilstrækkelige, dysfunktionelle eller patologiske. Denne pointe kan også genkendes fra den kritiske kulturteoretiske litteratur om uledsagede flygtningebørn (beskrevet ovenfor), hvor forskere påpeger, at mange analyser og politikker patologiserer flygtningebørn ved at lægge for meget vægt på problemer, sygdom og afvigelse og for lidt vægt på børnenes håndteringsstrategier og ressourcer.

Epistemologisk er mange postkoloniale teorier forbundet med postmodernistiske og poststrukturalistiske teoriretninger, fordi de udfordrer forståelsen af viden som sikker og entydig, og fordi de analyserer viden som tæt forbundet med magt. Den pointe bidrager til analyser af, hvordan vores forståelser af verden åbner for, at visse forhold anses for naturlige og ønskværdige, mens andre forhold anses for umulige eller uønskelige, og som nogle der er meningsfuldt (måske ligefrem moralsk nødvendigt) at gribe ind over for.

Mens meget barndomssociologisk forskning er baseret på forskellige former for etnografisk arbejde, og i en vis forstand er enkel at forstå, fordi den appellerer til nogle umiddelbare erfaringer, vi alle har, og nogle betragtninger, vi alle gør os om barndom, vil postkolonialisme formentlig være langt vanskeligere og mindre umiddelbart forståelig for de fleste læsere i fx Danmark. Det hænger sammen med, at den problematiserer og udfordrer nogle af de dominerende antagelser, der præger (særligt den vestlige) verden, og som vokser ud af den koloniale (videns)arv. Det er samtidig også noget af det, der gør postkolonial teori relevant og produktiv, fordi den kan hjælpe os i vores arbejde med at spørge til grundlæggende antagelser og åbne for nye perspektiver på fænomener, der fremtræder selvfølgelig.

I det følgende laver vi nogle tematiske nedslag i temaer, som er relevante for forskningsprojektet, og hvor postkolonial teori og kritisk kulturteori bidrager med væsentlige indsigter.

KULTUR

Kulturteoretikeren, Raymond Williams, beskrev kultur som et af de to-tre mest komplekse begreber i det engelske sprog (Williams 1988: 87), og det samme er formentlig gældende på dansk (se fx Rasmussen 2001: 39). I dag er en udbredt betydning af kultur en levemåde eller livsform, som karakteriserer en gruppe (fx en etniske gruppe eller en nation), og som (mere eller mindre) overleveres fra generation til generation. I den forståelse er livsformer og traditioner de samme for mennesker inden for den samme kultur, uanset at der er tale om mennesker der lever på forskellige tider eller forskellige steder. I det kulturbegreb forstås kultur som noget der er med til at forme det enkelte menneskes handlinger: handlinger kan forstås som produkt af menneskers kultur, og kultur kan betegnes som et kendetegn ved mennesker. Dette kan betegnes som det beskrivende kulturbegreb (Jensen 1998).

Med det beskrivende kulturbegreb forestiller man sig, at man i nogen grad kan forudse, hvordan mennesker vil handle eller tænke, hvis man kender deres kultur, fordi der vil være nogle fællestrekk i, hvordan mennesker fra samme kultur handler, og man forestiller sig, at kultur er så tæt knyttet ikke bare til ens livsformer men også ens identitet, at tilstedeværelsen af andre kulturer opleves som en trussel (fx i kulturmødet), eller at det skaber splittelse i individet at skulle forholde sig til flere (underforstået: uforenelige) kulturer. Det kulturbegreb er blevet kritiseret fra mange sider.

En kritik er, at det underbetoner menneskers agens og anskuer mennesker som produkter af deres kultur. En anden kritik er, at det ensliggør og essentialiserer, dvs. bygger på forestillinger om at mennesker inden for en kulturel gruppe trods overfladiske forskelle er grundlæggende ens, dvs. har en form for kulturel kerne, som ligger nedeunder de konkrete handlinger, og at den derfor underbetoner de store forskelle der er mellem mennesker inden for den samme kulturelle gruppe og de forandringer der sker over tid.

En tredje kritik er, at kulturbegrebet foregiver at bygge på objektive beskrivelser af (systemer af) livsformer, mens de snarere skal forstås som relationelle: Kultur bygger grundlæggende på en dikotomisering, fordi forestillinger om, hvad der kendetegner én kultur, i praksis skrives frem i relation til forestillinger om, hvad der karakteriserer en anden kultur; beskrivelsen af andre kulturer udgør spejlinger af (forestillinger om) ens egen kultur og omvendt. Derfor må kultur forstås ikke som egenskaber ved mennesker eller grupper, men som særlige repræsentationer af levemåder; repræsentationer som må forstås relationelt (Hylland Eriksen 1993, Canger 2008).

Disse repræsentationer må forstås kontekstuel, dvs. de forandrer sig over tid og i forhold til de temaer og betingelser, som kultur diskuteres i forhold til, lige som konkrete praksisser og levemåder også forandrer sig over tid i forhold til kontekster, betingelser og situationer. Eksempelvis ansås svenskere som meget kulturelt anderledes på Nørrebro i slutningen af 1800-tallet, fordi disse var en stor indvandringsgruppe, som indtog særlige samfundsmæssige roller (Schmidt 2015). I dag anses de kulturelle forskelle mellem danskere og svenskere i mange sammenhænge for ubetydelige, fordi der er et tæt politisk og kulturelt samkvem. Som en konsekvens af kritikken argumenterer nogle teoretikere, fx Abu-Lughod (1996), imod overhovedet at bruge kulturbegrebet. Et af Abu-Lughods argumenter er, at kulturbegrebet er så tæt forbundet til analyser af anderledeshed og afvigelse, at begrebet snarere end at hjælpe os til at forstå levemåder og livsbetingelser, er med til at skabe forestillinger om anderledeshed, fordi det bidrager til at livsformer fremtræder som anderledes og uforståelige. I forlængelse af det bidrager kulturbegrebet til en legitimisering af magt og af hierarkier mellem 'kulturer', hvor nogle kulturer opfattes som mere rigtige end andre. Det skyldes, at begrebet på en gang er baseret på en homogenisering (lenshed inden for en given kultur) og en dikotomisering (forskellighed mellem kulturer). Andre teoretikere argumenterer for, at kulturbegrebet trods kritikken stadig er relevant, men at

det skal tænkes som et komplekst, dynamisk og spørgende begreb (Hall 1992, 1996a, 1996b).

Inden for kritisk kulturteori er der udviklet en række begreber, som åbner for andre og mere komplekse måder at forstå det kulturelle på. Et af disse er hybriditetsbegrebet. Hybriditet er et begreb, som forbindes med Homi Bhabhas arbejde (bl.a. Bhabha 1994) Begrebet refererer til en forståelse af kultur som grundlæggende blandet. Det betyder ikke bare, at alle kulturer er 'en blanding af to eller flere kulturer', for det ville jo forudsætte at de 'oprindelige' kulturer ikke var blandet. Derimod er hybriditet et kendetegn ved alt kulturelt, fordi kultur udvikler sig med inspiration fra og i modsætning til kulturelle repræsentationer, ideer, artefakter og levemåder, og dette sker på måder der er i konstant forandring og udveksling. Således er hybriditetsbegrebet en kritik af både kulturbegrebets homogeniserings- og dikotomiseringslogik.

En implikation af hybriditetsbegrebet er, at blanding – hybriditet – anses for at være et grundvilkår og en normalt tilstand for mennesker, ikke bare – som det ellers af og til antages – for mennesker som har bevæget sig som følge af globale migrationsprocesser, og som fx betegnes 'flygtninge', 'indvandrere', 'dansk-tyrkere' eller 'afroamerikanere' (jfr. betegnelsen 'bindestregsdanskere' (Røggilds 1995)). Med et traditionelt, beskrivende kulturbegreb, som er knyttet op på nationalstatsideen, bliver forankring i én kultur opfattet som den naturlige, ønskværdige tilstand, og kulturel kompleksitet både for den enkelte og for samfundet opfattes som en problematisk eller ligefrem patologisk tilstand, hvor selve det at føle tilhørsforhold til to kulturer opfattes som noget der skaber kulturel eller identitetsmæssig splittelse og kræver 'politisk handling'. Med hybriditetsbegrebet argumenterer Bhabha og andre (bl.a. Hall (1997)) for en anden forståelse, nemlig at sammensathed og kompleksitet er normalt, også selv om vores måder at tale om kultur af og til gør det vanskeligt at få øje på.

IDENTITET

Et begreb, som er tæt knyttet til kulturbegrebet, er identitetsbegrebet.

Identitet handler om, hvem vi er: hvem vi er som individer, og hvordan vi som individer er forbundet med andre i grupper eller forhold til særlige egenskaber (fx køn, etnicitet, alder o.l.). Identitetsbegrebet har således både en individuel og en social (Jenkins 2006) eller kollektiv (Frello 2012) dimension. I sin hverdagslige betydning ("The old logics of identity", som Stuart Hall (1997: 42) kalder det) er identitet udtryk for en autentisk kerne i os, nogle sande egenskaber, som beskriver hvem vi i virkeligheden er, når man skræller det ydre, situationelle eller overfladiske fra. I det identitetsbegreb er der en relativt klar afgrænsning mellem 'indre' og 'ydre', og mellem 'ægte' og 'ikke-ægte' (forstillet, overfladisk, uærlig el.lign.) identitet (Hall 1990).

Lige som kulturbegrebet bygger det hverdagslige identitetsbegreb både på en essens- og dikotomitænkning, fordi identitet tænkes som noget, der på den ene side er autentisk og afgrænset og på den anden side står i et modsætningsforhold til andre identiteter: vi (eller jeg) er dem vi er, fordi vi er anderledes end de andre. Dette identitetsbegreb har været under voldsom kritik, og Stuart Hall (1996a) argumenterer for at begrebet er under erasure, forstået som, at det fra mange forskellige sider udfordres og dekonstrueres (Hall 1997), i en grad så det bliver et begreb, som det er vanskeligt at benytte. Samtidig argumenterer Hall for, at vi har brug for identitetsbegrebet, både fordi det er et begreb som anvendes i hverdagen og har betydning for menneskers hverdagsliv, og fordi det er et begreb som er produktivt til at forstå mange af de sociale og politiske problemstillinger vi står over for. Mennesker bruger identitet strategisk, politisk og hverdagsmæssigt, og derfor er identitet en del af vores hverdag. Derfor argumenterer Hall for, at identitet er et begreb, som vi på en gang må

bruge og forholde os kritisk og dekonstruerende og spørgende til.

Det identitetsbegreb, som Hall fremfører i stedet for 'det gamle identitetsbegreb' er et begreb, som er tæt knyttet til begreber som diskurser og praksisser (Frello 2012): Gennem diskurser og praksisser produceres bestemte subjektpositioner, dvs. kategorier (dansk, mand, gammel, fx), som beskriver forskellige typer af identiteter. Disse subjektpositioner 'kalder på' bestemte subjekter, i betydningen at mennesker inviteres ind i bestemte subjektpositioner, mens andre kan være mere vanskeligt tilgængelige. Det er altså ikke op til den enkelte alene at afgøre, om man tilhører en særlig kategori, dvs. om man kan anerkendes som 'rigtig dansk', fx.

Det ser man fx når de unge uledsagede flygtninge i Wernesjös (2014) afhandling (omtalt ovenfor, kapitel 1.1) beskriver sig selv som svenskere, men oplever, at de udfordres af omgivelserne, som ikke umiddelbart kan acceptere, at de unge er svenskere. De identificerer sig med kategorien svensker, men kategorien (i den dominerende betydning) 'kalder' ikke på dem. Samtidig er subjektpositioner også foranderlige, hvilket betyder, at mennesker bearbejder og udfordrer kategorierne, tilskriver dem ny betydning og udfylder dem må overraskende måder. Således er det fx ikke givet, at to personer som begge indskrives i kategorien 'dansker' forbinder det samme betydningsindhold til kategorien. Den forståelse af identitetsbegrebet betyder for det første, at identitet er en aktiv proces, hvor individer og kollektiver forhandler om betydningen af kategorier og subjektpositioner, og at det derfor snarere giver mening at tale om identifikation (som er et ord der betegner en proces) end om identitet (som er et ord der betegner et fænomen). For det andet betyder det, at identifikation er en proces der handler om at skabe det som Hall kalder artikulationer, dvs. forbindelser mellem betydningsenheder.

¹⁰ Fortællinger refererer ikke (nødvendigvis) til skriftlige fortællinger, men i høj grad til mundtlige, billedmæssige og andre meningssammenhænge som både skabes i hverdagen og gennem fx politik og kunst, og som skaber betydning.

Fx kan man forestille sig nogle artikulationer (sammenkædninger) om danskhed som handler om frikadeller, demokrati, frisind og nogle andre som handler om provinsialisme og racisme, hvis man ser på hvordan Danmarks internationale omdømme diskuteres og forandres i disse år. Med begrebet artikulation, bliver det tydeligt, at identifikation (og dermed identitet) er forbundet med den aktive proces, det er at producere fortællinger om, hvordan kendetegn, (personligheds) træk, begivenheder, steder m.m. knyttes sammen i sammenhængende og modsætningsfyldte betydninger. Det betyder samtidig, at enhver beskrivelse af en identitet aldrig er en neutral beskrivelse af en faktisk tilstand, men altid er en (gen)fortælling og derfor en (re)produktion af en identitet; en beskrivelse der bliver til i en særlig kontekst, med en særlig rettedhed og i relation til (forestillinger om) andre identiteter, og som er konstituerende for identiteten. Med andre ord: "[...] identitet [kan ikke] begribes uafhængigt af, hvordan den fortælles, og hvor den fortælles fra" (Frello 2012: 223).

Når Hall og andre argumenterer for det meningsfulde i at fastholde identitets- (eller identifikations-)begrebet trods de problemer, der er forbundet med det, er det fordi identitet er tæt knyttet til magt: For det første er der magt forbundet med at udvikle identitetskategorier – eller skrive fortællinger – fordi identitetskategorier bidrager til at udstikke handlemuligheder og forståelser af individer og grupper, og ikke alle har lige magt til at definere kategorierne og dermed definere sig selv. Det er den pointe, postkoloniale og øvrige kritiske kulturteoretiske analyser henviser til, i kritikken af begreberne om 'vesten' og 'resten', fordi det er begreber, som er defineret af 'vesten', og som fortolker 'resten' på en særlig måde. For det andet inviterer identitetskategorier til særlige former for hierarkier og magtforhold, som definitionen af 'ikke-vesten' som irrational og uciviliseret bruges til at legitimere kolonial indgriben.

En tredje grund til at identitetsbegrebet ses som vigtigt er, at det kan bruges produktivt til at udfordre eksisterende hierarkier og magtforhold. Stuart Hall argumenterer for betydningen af en identitetspolitik, hvor mennesker som led i kampen mod særlige undertrykkelsesforhold, formulerer nye identiteter. Disse identitetsfortælling giver mulighed for at formulere nye meningssammenhænge og fortællinger, som udfordrer eksisterende hierarkier. Det ser man fx i forbindelse med slogans som 'Black is beautiful' og i forbindelse med diskussionerne inden for barndomssociologien (diskuteret ovenfor), hvor beskrivelsen af børn som kompetente, der ikke blot var en ny beskrivelse af børn, men et argument for at børn skulle have nye former for rettigheder. I et identitetspolitisk perspektiv er identitet altså ikke bare en neutral beskrivelse men udtryk for en strategi eller en normativitet, som opfordrer til særlige (forandringer af) magten.

Selv om disse identiteter heller ikke er 'sandheder', men også er konstruktioner og udtryk for kompleksitetsreduktioner, kan de ses som strategiske identifikationer, dvs. identifikationer som skrives frem på særlige måder på baggrund af en særlig historisk situation og med en særlig rettedhed. Identitetspolitik er et begreb, som kan bruges til at forstå store politiske bevægelser og diskussioner, men det er også et begreb, som kan bruges til at forstå de forskellige måder, individer forholder sig forskelligt til 'hvem de er' afhængigt af hvilken kontekst de befinder sig i: at man måske nogle gange opfatter sig selv som mand, andre gange som flygtning, andre gange igen som eritreaner eller som dansker. Med begreberne om artikulation, fortælling og identitetspolitik skal dette ikke nødvendigvis ses som udtryk for splittelse eller utroværdighed, men som udtryk for, at identitet grundlæggende er et relationelt, dynamisk og forhandlet fænomen, snarere end et begreb, der refererer til en sand kerne.

¹¹ Strategisk betyder ikke nødvendigvis (men kan gøre det) bevidst eller gennemtænkt, men blot at de forholder sig til aktuelle forhold på fortolkende måder.

ROOTS/ROUTES

Identitet og identifikation handler også om tilhørsforhold, forbindelser eller belonging. I den 'gamle' identitetslogik (jfr. Hall 1997) kan tilhørsforhold betyde, at man er tilknyttet en gruppe (fx en national befolkningsgruppe), fordi man er ens (jfr. det beskrivende kulturbegreb), eller at man hører til et sted (fx et land), fordi man er den del af landets historie eller er vokset op dér. I den logik er der en tendens til, tilhørsforhold er eksklusive og gensidigt udelukkende, dvs. at man enten hører til én gruppe eller en anden, ét land eller et andet – men ikke begge steder. En metafor, som bruge for denne tænkning er rødder (roots): Rødder skaber forbindelser og forankring til ét sted. I forlængelse af den 'nye' identitetslogik, er identitet dog, som sagt, ikke noget der er, men noget der skabes gennem diskurser og praksisser, og det er foranderligt og forhandlet. Det betyder også, at identiteter er foranderlige over tid og rum, at identiteter er hybride, og at identiteter ikke er eksklusive, dvs. det at man føler tilhørsforhold til én gruppe eller ét sted udelukker ikke, at man også kan føle tilhør til andre grupper og steder (Jensen 2014).

En metafor, som indfanger den forståelse af tilhørsforhold er ruter (routes) i stedet for rødder (roots) (Gilroy 1993). Ruter kan både referere til fysiske bevægelser på tværs af steder og landegrænser, men også til de processer, hvorigennem nye identifikationer udvikles, forhandles og skabes. Roots/routes distinktionen er et opgør med forestillingen om, at brud og foranderlighed, som vi fx ser i migrationsprocesser, i sig selv er problematiske og patologiske (Røggilds 1995). Samtidig er det dog en vigtig pointe i forbindelse med 'routes'-begrebet, at individet ikke bare selv kan bestemme frit, hvilke veje (og identitetskategorier) det forfølger, men at dette afgøres både materielt (konkret fx af migrationslovgivning), diskursivt (fx gennem hverdagslige forestillinger om, hvem hvilke identitetskategorier man tilhører eller ikke tilhører) og performativt (at man føres ad nogle ruter snarere end andre (Blackman 2011)).

KAPITEL 1.4: AFRUNDING OG PERSPEKTIVERING

Projektets inspiration fra kritisk kulturteori og barndomssociologi består ikke i særlige empiriske metoder, men i en analytisk opmærksomhed i det empiriske arbejde og i den efterfølgende analyse. Med inspiration fra barndomssociologi og kritisk kulturteori lægger projektet fokus på børnenes og de unges strategier og fortolkninger, og vi bestræber os på at forstå disse som kontekstualiserede og bevægelige. Særligt er vi optaget af at etablere en reel åbenhed i forhold til de måder, de forstår og håndterer brud, bevægelse og hybriditet, så vi ikke på forhånd hverken patologiserer eller idylliserer det hverdagsliv de lever under. Analytisk har forskningsprojektet en dobbelt opmærksomhed på diskurser og materialitet, dvs. både på identitets- og tilhørskategorier og på de faktiske betingelser de beskriver, eller som vi ser træder frem i deres hverdagsliv.

Tilsammen skaber de to teoritraditioner på forskellige måder opmærksomhed på konstruktionen af meningsfuldhed og på de strategier, aktører anvender for at skabe mening. Det skaber en konkret, empirisk opmærksomhed på aktørernes ønsker, kritikker og bidrag til at forme de rammer, de indgår i, og på aktørernes egne vurderinger af deres situation. Dermed bliver det en teoretisk og metodologisk ambition at være sensitiv over for den konstruerede karakter af fænomener i børns/unges liv (se fx James & Prout 1997: xi), dvs. at være opmærksom på de normativiteter, man selv bærer med ind i studiet, og som er historisk specifikke (dvs. formet af samfund, kultur, køn, klasse og viden(skab)ssyn). Disse normativiteter vil altid præge ens forståelser af, hvad der er en god barndom, et godt familieliv, en sund udvikling, osv., og de risikerer at vanskeliggøre indsigt i de unges egne perspektiver på deres liv og i de empirisk specifikke vilkår som udfolder sig her.

Inden for begge teoritraditioner er der dog også en diskussion af begrænsningerne i det konstruktivistiske perspektiv og af de mulige begrænsninger ved den kulturrelativisme, som er resultatet af nogle særlige læsninger af det konstruktivistiske perspektiv (se fx Woodhead 1997). Relativismen kan eksempelvis give nogle problemer med at fastholde et blik for børns rettigheder, og man risikerer,

at eksempelvis svigt, krænkelser og problemer i børns/unges liv reduceres til 'kultur' (se fx Garrett 2006), hvormed blikket for barnet/den unge ligeledes forsvinder. Denne kritiske opmærksomhed er vigtig at bære med sig i såvel forskning som professionelt arbejde med uledsagede mindreårige.

LITTERATUR

Abu-Lughod, L. (1996): Writing against Culture. I: Richard G. Fox (red.): Recapturing Anthropology: Working in the Present. School of American Research Press 137-162

Anderson, B. (1990): Imagined Communities. Reflections on the origin and spread of nationalism. 2. Udgave. London: Verso.

Bhabha, H. (1994): The Location of Culture. New York: Routledge.

Blackman, L. (2011): Affect, Performance and Queer Subjectivities. I: Cultural Studies. Vol. 25(2): Queer adventures in cultural studies.

Brembeck, H., B. Johansson & J. Kampmann (2004): Beyond the Competent Child: Exploring contemporary childhoods in the Nordic Welfare Societies. Frederiksberg C: Roskilde University Press.

Børnerådet (2015): "Man har brug for både hjælp og held." Unge fortæller om deres erfaringer om uledsagede flygtninge i Danmark. København: Børnerådet.

Canger, T. (2008): Mellem minoritet og majoritet – et ikke-sted. Minoriserede unges biografiske fortællinger om uddannelse, normalitet og andethed. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitetscenter.

Chase, E., A. Knight & J. Statham (2008): Promoting the emotional wellbeing and mental health of unaccompanied young people seeking asylum in the UK. Research summary. Thomas Coram Research Unit, Institute of Education, University of London.

Corsaro, W.A. (1997): The Sociology of Childhood. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Corsaro, W.A. (2009): Peer Culture. I: Qvortrup, J., W.A. Corsaro & M.-S. Honig (red.) (2009): The Palgrave Handbook of Childhood Studies. New York/Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Crowley, C. (2009): The mental health needs of refugee children: A review of literature and implications for nurse practitioners. P. 322-331 i: Journal of the American Academy of Nurse Practitioners.

Elkin, F. & Handel, G. (1972): The Child and Society: The Process of Socialization. New York: Random House.

Frello, B. (2012): Kollektiv identitet – kritiske perspektiver. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.

Gammeltoft-Hansen, Thomas & Zachary Whyte (2011): Dansk asylpædagogik 1983-2010. i: K. Vitus & S. Smith-Nielsen (red.): Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand. København: Hans Reitzels Forlag.

Garrett, P.M. (2006): Protecting Children in a Globalized World. 'Race' and 'Place' in the Laming Report on the Death of Victoria Climbié. S. 315-336 i: Journal of Social Work, Vol. 6, nr. 3.

Gilliam, L. (2009): De umulige børn og det ordentlige menneske. Et studie af identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole. Ph.d.-afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitet.

Gilroy, P. (1993): The Black Atlantic. Modernity and Double Consciousness. Harvard University Press.

Gulløv, E. & S. Højlund (2005): Materialitetens pædagogiske kraft. Et antropologisk perspektiv på børneinstitutioner. I: K. Larsen (red.): Arkitektur, krop og læring. København: Hans Reitzel.

Gulløv, E. (1999): Betydningsdannelse blandt børn. København: Gyldendal.

Hall, S. (1990): Cultural Identity and Diaspora. I: J. Rutherford (red.): Identity: Community, Culture, Difference. London: Lawrence & Wishart.

Hall, S. (1992): The West and the Rest: Discourse and Power. I: S. Hall & B. Gieben (red.): Formations of Modernity. Cambridge: Polity Press.

Hall, S. (1996a): Introduction. Who Needs Identity? I: S. Hall & P.d. Gay (red.): Questions of cultural identity. London: Sage.

Hall, S. (1996b): When was the 'post-colonial'? Thinking at the limit. I: I. Chambers & L. Curti (red.): The Post-Colonial Question. Common Skies. Divided Horizons. London: Routledge: 242-260.

Hall, S. (1997): Old and New Identities, Old and New Ethnicities. I: A.D. King (red.): Culture, Globalization and the World-System. Contemporary Conditions for Representation of Identity. University of Minnesota Press.

Huegler, N. (2005): Care and support for young Separated Refugees Aged 16 and 17 in Germany and the United Kingdom, Birmingham. British association of Social Workers I: D. Elliot & U.A. Segal (red.): Refugees Worldwide [2012]. 1. udgave. PRAEGER.

Hylland Eriksen, T. (1993): Kulturterrorismen: et opgjør med tanken om kulturell renhet. Oslo: Spartacus pamfletter.

James, A. & A. Prout (1997): Preface to Second Edition. I: James, A. & J. Prout (red.): Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. RoutledgeFalmer: London/New York.

James, A. (2007): Ethnography in the Study of Children and Childhood. In: Atkinson, P., A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (red.): Handbook of Ethnography. SAGE: London/Thousand Oaks/New Delhi/Singapore.

Jenkins, R. (2006): Social identitet. København: Academica.

Jensen, I. (1998): Interkulturel kommunikation i komplekse samfund. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Jensen, L. (2014): Beyond Britain. Stuart Hall and the Postcolonialization of Anglophone Cultural Studies. London/Lanham: Rowman & Littlefield.

Juul, J. (1996): Dit kompetente barn. På vej mod et nyt værdigrundlag for familien. København: Schønberg.

Jørgensen, I.A. (2016): Unge alene på flugt. En undersøgelse af unges tilblivelsesmuligheder på et opholdssted i Danmark. Specialrapport, Roskilde Universitet.

Kampmann, J. (2003): Barndomssociologi – fra marginaliseret provokatør til mainstream leverandør. S. 79-93 i: Dansk Sociologi, vol 14, no 2 (2003).

Kampmann, J. (2004a): Societalization of Childhood: New Opportunities? New Demands? I: H. Brembeck, B. Johansson, J. Kampmann (red.): Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies. Frederiksberg: Roskilde University Press.

Kampmann, J. (2004b): Det selv-i-agt-tagelige barn. I: Psyke & Logos, 25(2), 516-536.

Kampmann, J. (2007): Pædagogisk-kritiske og kritisk-pædagogiske traditioner. I: P.Ø. Andersen, T. Ellegaard & L.J. Muschinsky (red.): Klassisk og moderne pædagogisk teori. København: Hans Reitzels Forlag.

Koch, A.B. (2013): Børns perspektiver på trivsel. S. 1-21 i: Nordisk Barnehageforskning. Vol 6, no 10. Koefoed, L. (2006): Glokale nationalismer. Globalisering, hverdagsliv og fortællinger om dansk identitet. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet.

Kohli, R.K.S. (2006): The Sound of Silence: Listening to what Unaccompanied Asylum-seeking Children Say and Do Not Say. S. 707-721 i: British Journal of Social Work (2006) 36.

Larsen, L. & S.H. Thingstrup (2013): Rum for mænd? – en vidensopsamling om drenge og mænd i uddannelse. VELPRO, Roskilde Universitet.

- Larsen, L., S.H. Thingstrup & T. Wulf-Andersen (2014):** Rum for mænd? Tilhørsmuligheder og differentieringsprocesser i og omkring erhvervsuddannelserne. Center for velfærd, profession og hverdagsliv, Roskilde Universitet.
- Le Vine, R. et al. (1994):** Child Care and Culture: Lessons from Africa. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, N. (2001):** Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty. Buckingham: Open University Press.
- Luster, T., A.J. Saltarelli, M. Rana, D.B. Qin, L. Bates, K. Burdick & D. Baird (2009):** The experience of Sudanese Unaccompanied Minors in Foster Care. S. 386-395 i: Journal of Family Psychology, vol. 23, no. 3.
- Mallki, L. (1992):** National Geographic: The Rooting of People and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees. S. 24-44 i: Cultural Anthropology, vol 7, nr. 1: Space, Identity, and the Politics of Difference.
- Nieuwenhuys, O. (2013):** Editorial. Theorizing Childhood(s): Why we need postcolonial perspectives. S. 3-8 i: Childhood 20(1).
- Perez, S.J. (in prep.):** For sent? Modtagelsesundervisningens betydning for sent ankomne unge flygtninge og indvandreres indslusning i det danske uddannelsessystem. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet.
- Præstmann Hansen, R. (2009):** Autoboy.dk. En analyse af maskulinitets- og etnicitetskonstruktioner i skolelivet på automekanikeruddannelsen. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Qvortrup, J. (1999):** Barndom og samfund. I: Dencik, L. & Jørgensen, P.S. (red.): Børn og familie i det postmoderne samfund. København: Hans Reitzels Forlag.
- Raghailagh, M.N. & R. Gilligan (2010):** Active Survival in the Lives of Unaccompanied Minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion. S. 226-237 in Child and Family Social Work, 15.
- Rasmussen, K. (2001):** Børnekulturbegrebet – set i lyset af aktuelle barndomstendenser og teoretiske problemstillinger. I: Birgitte Tufte, Jan Kampmann & Beth Juncker (red.): Børnekultur. Hvilke børn? Hvis kultur? København: Akademisk Forlag.
- Rasmussen, K. (2009):** Om barndommens institutionalisering – og noget om dens affortryllelse. I: Susanne Højlund (red.): Barndommens organiseringer – i et dansk institutionsperspektiv. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Røgilds, F. (1995):** Stemmer i et grænseland: En bro mellem unge indvandrere og danskere? København: Politisk Revy.

- Said, E. (2000):** Orientalisme – Vestlige forestillinger om orienten. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Shapiro, D.K., K.L. Christiansen & M.V. Nielsen (2010):** Børn i risikozonen. Psykologisk screening i Dansk Røde Kors Asylafdeling. Dansk Røde Kors.
- Schmidt, G. (2015):** Nørrebro's indvandringshistorie 1885-2010. København: Museum Tusulanum.
- Socialstyrelsen (2013):** Ensamkommande barns och ungas behov. En kortlægning. www.socialstyrelsen.se
- Spivak, G.C. (1988):** Can the subaltern speak?, I: Nelson, C. and Grossberg, L., (red.): Marxism and the interpretation of culture. London: Macmillan.
- Steno, A.M. (2015):** Ungdomsliv i en uddannelsestid – kønnede, klassede og tidsbundne driblerier i og mellem erhvervsuddannelser. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet.
- Thingstrup, S.H. (in prep.):** Vidensbaseret af lærerprofessionen: Videnskab mellem sikkerhed og politik. I: Olav Eikeland et al. (red.): Hvilken vitenskapelighet trenger profesjonsutøvere?
- Vitus, K. (2011):** Børns status. I: K. Vitus & S. Smith Nielsen (red.): Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand. København: Hans Reitzels Forlag.
- Warming, H. (2012):** Theorizing (Adults' facilitation of) Children's Participation and Citizenship. I: C. Baraldi & V. Iervese (red.): Participation, Facilitation, and Mediation. Children and Young People in their Social Contexts. New York/London: Routledge.
- Wernesjö, U. (2014):** Conditional Belonging. Listening to unaccompanied young refugees' voices. Ph.D.-dissertation, Uppsala Universitet.
- Williams, R. (1988):** Keywords. A vocabulary of culture and society. FontanaPress: Glasgow.
- Willis, P. (1977):** Learning to Labour: how working class kids get working class jobs. Farnborough: Saxon House.
- Woodhead, M. (1997):** Psychology and the cultural construction of children's needs. I: James, A. & J. Prout (red.): Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. RoutledgeFalmer: London/New York.
- Young, R. J.C. (2003):** Postcolonialism. A very short introduction. Oxford University Press: Oxford.

KAPITEL 2: TEMAER OG DILEMMAER I ANBRINGELSER AF ULEDSAGEDE MINDREÅRIGE

AF: LARS CHRISTIAN AAGERUP

Dette kapitel sætter Roskilde Kommunes udvikling af modellen om anbringelse af uledsagede flygtningebørn i integrationsfamilier ind i en bredere kontekst ved at se nærmere på, hvordan anbringelser af uledsagede mindreårige er blevet håndteret og forstået i andre kontekster. Kapitlet bringer eksempler på internationale erfaringer, der udgør eller kunne udgøre inspiration til det kommunale arbejde med at udvikle forskellige former for anbringelse af uledsagede flygtningebørn og -unge.

I Danmark bliver uledsagede flygtningebørn og -unge, som har fået asyl, af Udlændingestyrelsen fordelt til kommuner, hvor de modtager hjælp under børnebestemmelserne i Serviceloven. Hidtil har praksis været at anbringe børnene og de unge i døgninstitution, opholdssted, plejefamilie eller på eget værelse ved ankomsten til kommunen. Internationalt er der også erfaringer med anbringelser, og forskellige publikationer beskriver disse erfaringer, som kan rejse vigtige diskussioner og sætte Roskilde Kommunes arbejde med boformer for uledsagede flygtningebørn og -unge i perspektiv.

KAPITEL 2.1: UDVÆLGELSE AF PUBLIKATIONER

Kapitlet er ikke et komparativt studie med systematisk gennemgang af og sammenligninger mellem hvert enkelt lands indsatser på området. Derimod laver kapitlet punktvis nedslag i eksempler, der viser centrale diskussioner om forskellige boformer indenfor de sidste 10 – 15 år.

Vi har taget udgangspunkt i publikationer om boformer for uledsagede flygtningebørn og -unge fra europæiske lande, som ud fra et pragmatisk skøn i tilstrækkelig grad kan være relevante for danske forhold. Der er altså tale om andenhånds viden, som vi ikke selv har været i felten og indsamle. Vi har udvalgt publikationer som:

- Behandler forskellige typer boformer
- Berører faglige overvejelser bag landenes valg af boformer for uledsagede flygtningebørn og -unge
- Beskriver erfaringer, som kan inspirere
- Inddrager børnenes og de unges perspektiver

De udvalgte publikationer spænder over forskellige genrer fra rapporter fra myndigheder om erfaringer med boformer, forskningspublikationer om boformer for uledsagede flygtningebørn og -unge, overordnede erfaringsopsamlinger fra myndigheder og organisationer og artikler fra dagspressen.

Vi må tage forbehold overfor oplysningernes præcision, da vi har ikke selv haft mulighed for at kontrollere dem. Et andet forbehold er, at forholdene indenfor såvel anbringelsesområdet som flygtningeområdet hastigt ændrer sig, så publikationernes oplysninger må derfor også i et vist omfang ses som historiske og ikke som helt aktuelle. Et tredje forbehold er, at ingen af publikationerne omtaler, hvilken rolle økonomi spiller for valg af boformer til uledsagede flygtninge børn og unge.

En væsentlig kilde er Rapporten "Reception and Living in Families" (Ruijter de Wildt et al. 2015), som er en stor oversigt over familieplejeanbringelser af uledsagede flygtningebørn og -unge i Europa. Den er udarbejdet af organisationen ENGI – European Network for Guardianship Institutions og har til formål at kortlægge eksisterende praksis og fremme anbringelse af uledsagede flygtninge børn og unge i familiepleje, og den er derfor ikke læst som en videnskabelig publikation men som et indlæg i den faglige debat, der også rummer mange væsentlige informationer. Rapporten kommer selv med det generelle forbehold, at der i flere lande mangler data om indsatserne for uledsagede flygtningebørn og -unge, og rapporten efterlyser

derfor mere systematisk dataindsamling i landene om antal uledsagede flygtningebørn og -unge, anbringelsesformer og erfaringer med familiepleje- og plejeinstitutioner.

Vi kan se, at det også gælder for Danmark, hvor Ankestyrelsens undersøgelse i 8 kommuner fra 2010 (Ankestyrelsen 2010) er den nyeste og mest omfattende danske undersøgelse af kommunernes håndtering af uledsagede flygtningebørn og -unge.

Fra en journalistisk kilde viser en rundspørge, DR foretog i 2015 blandt 200 værger for uledsagede flygtningebørn (Berlingske Tidende 5.8. 2015), at omkring 40 af disse børn var anbragt på en døgninstitution for danske børn med problemer, svarende til omkring 20 % af de 200 børn. Det ansloges af Kommunernes Landsforening, at da der på det tidspunkt var omkring 800 uledsagede flygtningebørn og -unge i Danmark, svarer det til, at omkring 160 af dem skulle være anbragt på døgninstitutioner. Der findes dog ingen præcis oversigt over, hvordan uledsagede flygtningebørn og -unge er anbragte i danske kommuner.

De europæiske landes valg af boformer har bl.a. baggrund i landenes forskellige historiske traditioner inden for det socialfaglige område generelt, herunder for anbringelser af børn og unge og i landenes forskellige politikker på flygtningeområdet. F.eks. har Holland en udbredt historisk tradition for overvejende at anbringe børn og unge inklusive uledsagede flygtningebørn og -unge i plejefamilier via en national organisation Nidos, og Holland oplever derfor som det eneste af 30 europæiske lande ikke problemer med at rekruttere tilstrækkeligt mange plejefamilier (Ruijter de Wildt et al. 2015, 7).

KAPITEL 2.2: OVERVEJELSER BAG ANBRINGELSESFORMEN

Flere forhold har indflydelse på, hvordan uledsagede flygtningebørn og -unge kommer til at bo i modtagerlandet, og vi vil her gennemgå de vigtigste.

I Danmark viser Ankestyrelsens (2010) undersøgelse, at nogle af de 8 undersøgte kommuner har

succes med at anbringe de uledsagede flygtningebørn og -unge i bofællesskaber, som er rettet mod denne gruppe. Flere af kommunerne angiver selv, at de har anbragt de uledsagede flygtningebørn og -unge på institutioner og opholdssteder for danske unge med problemer af mangel på bedre løsninger. Kommunerne anfører selv, at det kan være uheldigt, da de to grupper ofte ikke har glæde af hinanden. Nogle kommuner har anbragt uledsagede flygtningebørn og -unge i plejefamilier, som efter kommunernes erfaringer egner sig bedst til de yngre børn. Endelig bliver de ældste og mest selvstændige unge ofte placeret i egen bolig som ungdomsbolig, kollegieværelse eller et lejet værelse.

Internationalt er det en udbredt holdning i rettidssammenhænge og i EU-direktiver, at børn er en særlig sårbar gruppe, der har bedst af at vokse op i en familie (Præambel til FNs konvention om Børns Rettigheder og Europakommisionen 2014).

Forskellige forskningsprojekter indenfor området sammenligner, hvordan det er gået for uledsagede flygtningebørn og -unge i henholdsvis familiepleje og på døgninstitution.

Et irsk forskningsstudie (Raghallaigh 2013) peger på, at uledsagede flygtningebørn og -unge fik betydeligt bedre hjælp, når de flyttede anbringelsessted fra døgninstitution til familiepleje, og ifølge et hollandsk forskningsstudie med 30 uledsagede flygtningebørn og -unge havde uledsagede flygtningebørn og -unge i plejefamilier færrest problemer og bedst livskvalitet (Ruijter de Wildt et al. 2015, 24).

Et hollandsk forskningsstudie (Kalverboer et al. 2016) har sammenlignet forskellige anbringelsesformer: familiepleje (børn under 13 år og sårbare børn og unge over 13 år), små boenheder (med omkring 12 børn over 13 år), børne-levegrupper (3-4 unge 15-18 år, der kan klare sig selv med lidt støtte) og campus (flere unge i alderen 15-18 år, ofte som en afdeling på et asylcenter), og undersøgelsens konklusion er, at børn og unge i plejefa-

milier klarer sig bedst og er mest positive overfor deres ståsted i det hollandske samfund, mens børn og unge på mindre opholdssteder ofte savner følelsesmæssige bånd, omsorg, støtte og stabilitet i deres liv. Endelig føler børn og unge på campusser sig oftest ensomme, triste og udelukket fra det hollandske samfund, og studiet fraråder denne anbringelsesform.

Valg af boform er ifølge erfaringer fra Göteborg regionen (Stretmo og Melander 2013) også påvirket af myndighedernes opfattelser af betydningen af køn og alder. Her viser et studie, som omfatter 154 børn og unge, at drenge overvejende bliver placerede på institutioner, mens piger og yngre drenge hyppigst placeres i plejefamilier eller behandlingsorienterede og mindre institutioner.

Et belgisk forskningsstudie (De Graeve & Bex 2015) belyser endnu en faktor bag valg af indsatser for uledsagede flygtningebørn og -unge, idet undersøgelsen sammenligner, hvordan henholdsvis adoptivbørn og flygtningebørn, der begge er grupper af børn fra udlandet, der kommer til Belgien, bliver behandlet efter to vidt forskellige diskurser, idet adoptivbørn bliver behandlet efter en imødekomende familiediskurs, mens uledsagede flygtningebørn og unge bliver behandlet efter en restriktiv udlændinge-diskurs.

Rapporten "Reception and Living in Families" (Ruijter de Wildt et al. 2015) fremhæver heroverfor Irland som et land, der lovgivningsmæssigt først og fremmest ser børnene som børn med de samme rettigheder som irskfødte børn og først i anden omgang anskuer børnene som asylsøgere/immigranter.

Den svenske socialstyrelses (Socialstyrelsen 2013) udredning til den svenske regering har analyseret situationen for uledsagede flygtninge børn og unge på grundlag af en forskningsgennemgang og af indhentning af viden fra praktikere, myndigheder på lokal, regional og statsligt niveau, værger og NGOer. Udredningen sammenfatter målgruppens behov således: På trods af, at der er mange voksne

rundt om børnene og de unge, er de ofte ensomme og mangler en central person, der tager det overordnede ansvar tæt på barnet og den unge. Der er behov for, at tilbud om omsorg, uddannelse og arbejde i højere grad tilpasses den enkelte, og endelig konkluderes det, at der skal laves grundigere beskrivelser af børn og unge med afvigelser, så de kan modtage relevant støtte. Socialstyrelsen peger på, at familieplejeanbringelser ser ud til at være mere stabile end institutionsanbringelser.

Udredningen peger på, at boformerne skal kunne tilgodese to typer behov, der varierer individuelt hos børnene og de unge: være en tryk psykologisk base og kunne bygge bro til omgivende samfund bl.a. i form af skole og uddannelse.

Med baggrund i opsamling af 10 års erfaringer med anbringelser og sammenbrud i anbringelser har Malmø Kommune i 2016 (Malmö Stad 2016) udarbejdet retningslinjer for anbringelse af uledsagede flygtningebørn og -unge. Retningslinjerne betoner, at anbringelsesarbejdet skal ske på baggrund af en grundigere individuel afklaring af hver enkelts behov og ressourcer med efterfølgende matchning med bosted. Anbringelserne skal tilgodese børnenes og de unges behov for tryghed og for medindflydelse.

En svensk/finsk forskningsartikel (Kaukko og Wernesjö 2016) sammenfatter resultaterne af to kvalitative studier; et i Sverige og et i Finland med fokus på børnenes og de unges stemmer. Artiklen beskriver, hvordan de unge bevæger sig mellem flydende kategorier, hvor de i nogle situationer føler sig sårbare med behov for omsorg og i andre situationer stærke med behov for selvstændighed. Det er derfor vigtigt, at omgivelserne er i stand til at være fleksible og tillade børnene og de unge at bevæge sig mellem kategorierne. En af artiklens pointer er således, at børnenes tilsyneladende enshed på nogle punkter ikke kan ses som udtryk for egenskaber ved børnene men som udtryk for enshed i de systemer, de er i. Artiklen konkluderer, at det er betydningsfuldt, at systemet og de voksne omkring børnene og de unge er i stand til at følge

dem i deres bevægelser mellem kategorier som barn/voksen, sårbar/stærk, høre til/være fremmed, der for børnene og de unge ikke er faste men flydende kategorier.

Rapporten "Reception and Living in Families" (Ruijter de Wildt et al. 2015) opfattelse af situationen i Europa formuleres således:

"There is a general consensus amongst stakeholders in the EU that foster care is better for most children. The fact that it is generally less costly than institutional reception presents an extra opportunity to reach commitment. At this moment, however, only a small proportion of unaccompanied and separated children in the EU live in family care. The majority are placed in institutional reception provisions." (Ibid. s. 6).

Formålet med rapporten er at fremme anbringelser i plejefamilier, så der kan være en bias i rapportens omtaler af andre boformer, men rapportens overslag over boformer, som er indhentet fra hvert land, giver, så vidt vi kan vurdere ud fra rapportens anvendte metoder, et retvisende overordnet billede af situationen indenfor området i Europa.

Rapporten ser overvejende praktiske og juridiske grunde til anbringelsesmønsteret i Europa: Landenes asylsystemer og børne-/ungesystemerne passer ikke sammen, systemerne har utilstrækkelig viden om hinandens arbejde, eksempler på god praksis når ikke ud over deres lokale kontekst og/eller finansielle og organisatoriske strukturer støtter ikke udtrykkeligt udvikling af familieplejeanbringelser.

Ud fra vores læsning kan vi udvide ovennævnte årsagsforklaringer og sammenfattende opstille en figur, der viser kompleksiteten i det krydspres af kræfter, der påvirker valg af boformer:

Figuren illustrerer væsentlige opmærksomhedspunkter i det komplekse område med de forbehold, at den ikke uddyber de forskellige niveauer for opmærksomhedspunkterne, og at der kan sættes flere faktorer ind i figuren. Hver punkt i figuren dækker over mange forskellige faktorer og sammenhænge i de enkelte lande. Indenfor dette kapitels rammer er det derfor nødvendigt at afgrænse os til nogle få nedslag, og vi vil især se på faglige logikker og erfaringer med valget af anbringelsesform.

KAPITEL 2.3: ERFARINGER MED FAMILIEPLEJEANBRINGELSER

Hensigten med familieplejeanbringelse er at forsøge at genskabe en familielignende situation med relationer, omsorg og tryghed for barnet og den unge, og selvom flere peger på, at plejefamilier i højere grad end døgninstitutioner ser ud til at kunne opfylde disse behov, er der dog ifølge nogle aktører også udfordringer ved anbringelse i plejefamilier.

Rapporten "Reception and Living in Families" (Ruijter de Wildt et al. 2015) refererer Dansk Røde Kors for, at de danske erfaringer viser, at der er store udfordringer ved anbringelse i familiepleje, og de fleste problemer viser sig i form af sammenbrud i familieplejeanbringelser af større børn og unge, ifølge Dansk Røde Kors pga. plejefamiliernes manglende kulturelle sensitivitet og sproglige barrierer. Det fremgår ikke, hvilket vidensgrundlag denne opfattelse bygger på.

En forskningsartikel på baggrund af et omfattende studie i Storbritannien af Sirriyeh (2013) undersøger gennem gæstebegrebets optik, i hvilken grad uledsagede flygtningebørn og -unge føler sig hjemme i plejefamilier. Artiklen beskriver betydningen af, at den unge og plejefamilien kan bevæge sig fra den indledende gæstfrihed overfor en fremmed gæst i huset til familær intimitet, der ses som den mest betydningsfulde faktor for et succesfuldt plejeforhold. I overgangen til plejefamilien befinder den unge sig i bevægelsen med at finde sig til rette i et nye liv i en ny husstand og et nyt land. Her

mødes forskellige verdener i møder og forhandlinger: på den ene side det offentlige asylsystem og familieplejesystem og på den anden side familiens intime strukturer og hverdagspraksis, og familiens imødekommenhed er ifølge undersøgelsen afgørende for den unges bevægelse fra gæst til familiemedlem.

Familieplejeanbringelser ser således ud til at have både styrker og svagheder: når de fungerer godt, giver de mulighed for nære relationer som basis for barnets og den unges udvikling og integration i samfundet, men når de ikke fungerer, forstærkes følelsen af at være fremmed i en fremmed familie med dårligere mulighed for at danne netværk udenfor familien.

ANBRINGELSE I PLEJEFAMILIER MED SAMME KULTURELLE BAGGRUND

Hensigten med at anbringe uledsagede flygtningebørn og -unge i familiepleje med samme kulturelle baggrund er at forsøge at skabe kulturel kontinuitet i barnets og den unges liv, men flere studier peger på, at denne tilgang også kan have ulemper.

Det ser således ud til, at for ensidigt fokus på anbringelse i en plejefamilie med samme kulturelle baggrund kan risikere at overse, at der for det enkelte barn eller den enkelte unge kan være andre faktorer, som det er lige så vigtigt eller vigtigere at matche med plejefamiliens styrker og svagheder.

Et forskningsstudie fra Irland og Storbritannien (Raghallaigh & Sirriyeh 2015) har undersøgt, hvordan uledsagede flygtninge unge opfatter betydningen af at matche de unge asylsøgere kulturelle baggrund med samme kulturelle baggrund i plejefamilierne. Artiklen referer indledningsvis til andre undersøgelser, som viser, at der ikke kan påvises forskelle i børnenes udbytter i familier med kulturmatch eller i familier uden kulturmatch, når der blev målt på faktorer som selvværd og tilpasse svanskeligheder (Gilroy 1990; Macey 1995; Selwyn & Wijedasa 2009). Artiklens konklusion på egen undersøgelse er, at det var vigtigt for de unge at bevare en kontinuitet i forhold til deres kultu-

relle baggrund, men at det kulturelle match med plejefamilierne ikke var den eneste måde at opnå det på. Ifølge undersøgelsen bestod det kulturelle match i de fleste tilfælde i sammenfald i religion og oprindelsesland, men denne ret overfladiske matchning tog ikke højde for mange andre kulturelle og sociale variable som by/land, klasse, alder, køn, interesser, uddannelse osv., der nogle gange betød mere, og denne matchning mødte i mange tilfælde derfor ikke den unges behov. Det kunne for nogle unge snarere være plejefamiliens muligheder for at give støtte til uddannelse, interesser, hurtigere tilegnelse af det nye lands sprog og kultur eller plejefamiliens og den unges mulighed for at trække på andre ressourcer end plejefamilien i f.eks. lokalmiljøet, som vejede tungere for den unge. Forfatterne foreslår derfor, at praktikere har en individuel tilgang, når det skal besluttes, om et kulturelt match eller om en tværkulturelt anbringelse bedst opfylder de forskellige unges forskellige behov, hvor der udover kultur også indrages andre faktorer af væsentlig betydning for den unge.

Tilsvarende viser forskning fra Göteborg (Stretmo & Melander 2013), at der er risiko for, at myndighederne kommer til at have et ensliggende kulturelt syn på den i virkeligheden meget heterogene gruppe af uledsagede flygtningebørn og -unge med mange forskellige individuelle behov og ressourcer.

KAPITEL 2.4: ERFARINGER MED ANBRINGELSE PÅ DØGNINSTITUTION

En række studier belyser, hvilke muligheder og problemer, der kan følge med anbringelse på døgninstitution. Her er et gennemgående dilemma, at selve døgninstitutionen i endnu højere grad end anbringelse i familiepleje ser ud til at frembyde nogle ret fastlagte positioner.

Söderqvist, Sjöblom, & Bulow (2014) har i et forskningsprojekt på grundlag af deltagerobservation og interviews med medarbejdere på en døgninstitution for uledsagede flygtningebørn og -unge undersøgt, hvordan begrebet "hjem" bliver opfattet

af medarbejdere og børnene og de unge. Deres undersøgelse viser, at begrebet hjem omfatter både objektive, fysiske ting som bygninger og subjektive faktorer som sindstilstande. På trods af de gode hensigter falder medarbejdernes bestræbelser på at tilbyde børnene og de unge et "almindeligt hjem" til jorden - hovedsageligt på grund af en organisatorisk institutionslogik med medarbejdernes dominerende positioner og institutionens regler. Artiklen anbefaler derfor, at man individuelt vælger boformer sammen med børnene og de unge ud fra deres individuelle behov,

Et andet svensk forskningsprojekt (Stretmo & Melander 2013) viser tilsvarende, at de institutions-anbragte børn og unge oplever ofte institutionerne som rigide og regelstyrede. Forældrene spiller selv på stor afstand en vigtig rolle som støtte i de nye omgivelser og som bekræftelse af at være elsket, og netværks- og familieanbringelser havde de mest stabile forløb i undersøgelsen. Heroverfor står erfaringer fra Malmø Kommune (Malmö Stad 2016) med, at netværks- og familieanbringelser godt nok har færre sammenbrud i anbringelserne, men også i mange tilfælde dårlig integration i det svenske samfund, hvorfor det betones, at anbringelserne skal have et tydeligt integrationsfokus.

Endelig beskriver en svensk ph.d. afhandling (Åkerlund 2016) på baggrund af et etnografisk feltstudie i to døgninstitutioner for uledsagede flygtninge unge, at selvom de uledsagede flygtninge unge ikke havde samme behov for behandling som anbragte svenske børn og unge med behandlingskrævende problemer, og selvom det var en klar præmis for institutionerne, at de uledsagede flygtninge unge snarere skulle ses som "normale børn" end som behandlingskrævende, så følger præmisser fra behandlingsinstitutionerne alligevel med: "Det framkommer eksempelvis genom att vardagen i boendena standardiseras i vissa fasta former, med betoning på de ungas involvering och aktivering i olika praktiska sysstör, så som exempelvis hushållsarbete." (Åkerlund 2016: 94) Heroverfor vælger børnene og de unge forskellige strategier som tavs modstand, åben modstand og humor som

middel til at bløde kontakten med medarbejderne op. En interessant iagttagelse i studiet er det, der betegnes som personalets modstand mod at skabe kontinuitet i de unges liv i form af at tale med de unge om deres fortid med familien i hjemlandet - og de unges søgen efter den form for samspil.

Der er dog også beskrivelser af, at medarbejderens tilgang til det socialpædagogiske arbejde på døgninstitutionen kan gøre positiv forskel.

En rapport fra Härnösands kommune i Sverige (Rosenberg, Bolin, & Drejare 2012) sammenfatter 25 års erfaring fra et "gruppboende" med uledsagede flygtningebørn og -unge og konkluderer, at personalegruppen har fokuseret på at bruge tiden med de unge, på at have et fællesskab i huset, som kan give de unge tryghed, på at lytte til de unge, på at følge med dem i skole, og på at de unge lærer gennem erfaringer.

Men rapporten viser også, at selve døgninstitutionen som konstruktion rummer et problem med, at der er for få professionelle ressourcer tilgængeligt i institutionen, som de unge har brug for, og der mangler i de unges perspektiv nærvær og nærhed fra medarbejderne. De unge fremhæver skolen og hjælp til lektier og andre praktiske behov som vigtigst. De unge vil i højere grad mødes individuelt af medarbejdere med kulturelle kompetencer og deltage i aktiviteter ud af huset, som ruste dem til det svenske samfund. De unge, der er flyttet fra huset, efterlyser bedre mulighed for tidligt i anbringelsen at have kontakt med andre uledsagede flygtninge unge, som har klaret sig godt i Sverige.

KAPITEL 2.5: ANBRINGELSE I EGEN BOLIG

Der foreligger meget få publikationer om overvejelser bag og erfaringer med uledsagede flygtningebørn og -unge, der anbringes i egen bolig. Fra Østrig fremhæves et eksempel fra Salzburg, (Ruijter et al. 2015) hvor 11 unge har fået mulighed for at blive i samme anbringelse i en lejlighed med støtte efter det fyldte 18. år. Det har givet dem mulighed for at færdiggøre skolegang og bevare deres social netværk og være et godt eksempel for yngre

uledsagede børn.

KAPITEL 2.6: AFRUNDING OG PERSPEKTIVERING

Samlet set rejser de internationale erfaringer med boformer flere vigtige diskussioner om fordele og ulemper ved forskellige boformer. Et gennemgående tema er, at det er vigtigt, at myndigheder vælger boformer ud fra en individuel tilgang, der bygger på et dybere kendskab til hvert enkelt barn og unges skiftende behov og ressourcer og til samspillet mellem hvert enkelt barn og ung og forskellige boformers kontekster med forskellige styrker og svagheder.

Boformerne skal kunne tilgodese såvel behovet for psykologisk tryghed og relationer som brobygning til det omgivende samfund med fokus på børnenes og de unges fremtid i det nye land og genorienteringer i såvel det gamle som det nye land. Selvom børnene og de unge har behov for kulturel kontinuitet, er det ikke tilstrækkeligt, at der er en overfladisk kulturel matchning mellem eksempelvis en plejefamilie og et barn eller en ung, for barnet og den unge bevæger sig mere flydende mellem kategorier og har måske vigtige behov i forhold til uddannelse, interesser, som bedre kan tilgodeses i en familie med en anden kulturel baggrund.

Der ser således ud til at være behov for, at valget af boformer ikke bygger på simplificerede opfattelser af faktorer som kultur, køn og alder, og at valget af boformer tager højde for de forskellige og delvist modsatrettede behov og ressourcer, som de uledsagede børn og unge har. Det peger på behovet for at inddrage børnene og de unge i beslutningsprocesserne om, hvor og hvordan de skal bo og for at bruge individuelt tilrettelagte boformer, der passer til den enkelte.

Selvom flere aktører peger på familiepleje som den optimale boform, peger flere publikationer således på, at der er flere vigtige nuancer at tilføje, idet der løbende må udføres konkrete, individuelle vurderinger af, hvordan den enkelte unges/det enkelte barns behov udvikler sig såvel i forhold til en konkret plejefamilie som i forhold til at bo på

en institution, som i nogle tilfælde kan være den bedste løsning i en kortere eller længere periode. Nogle børn og unge har behov for behandling af traumer, som kan være svært at tilgodese i en plejefamilie, andre har almindelige behov for at bo i en almindelig familie, og atter andre har andre behov. I tilfælde af en institutionsanbringelse er det afgørende at se på, hvilken type institution, institutionens størrelse og muligheder for at give individuel støtte og hvilke andre børn og unge, der er på institutionen.

Endelig kan uledsagede flygtninge børn og unge på trods af alle velmenende institutioner og mennesker rundt om dem stadig forblive ensomme, hvis der ikke er en gennemgående, kontinuerlig person til at støtte barnet og denne unge på vejen gennem alle hjælpeforanstaltningerne mod et selvstændigt liv som integreret samfundsborger. Her peger flere publikationer på, at det er vigtigt for børnene og de unge at få støtte tage en uddannelse som grundlag for livet i det nye land.

LITTERATUR

Ankestyrelsen (2015): Anbringelsesstatistik. Årsstatistik 2014. København: Ankestyrelsen.

Ankestyrelsen (2010): Rapport om uledsagede mindreårige flygtninge 14.12.2010. København: Ankestyrelsen

Berlingske Tidende (2015): Uledsagede flygtningebørn bliver jævnligt placeret på døgninstitutioner med anbragte danske unge, der ofte har sociale problemer. Onsdag D. 5. AUGUST 2015 KL. 08:18. København: Berlingske Tidende

De Greave, K. & Bex, C (2015): Imageries of family and nation: A comparative analysis of transnational adoption and care for unaccompanied minors in Belgium. S. 1-14 i: Childhood

Eide, K. & Hjern, A. (2013): Unaccompanied refugee children – vulnerability and agency. Acta Paediatrica, 102: 666–668.

Europakommissionen (2014): En fælles Europæisk asylsystem. Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2014

Hessle, M. (2009): Ensamkommande men inte ensamma. Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktningbarns livsvillkört och erfarenheter som unga vuxna i Sverige. Stockholm: Stockholms universitet.

Kalverboe, M. et al. (2016): Unaccompanied minors in the Netherlands and the care facility in which they flourish best. Child and Family Social Work 2016.

Kaukko, M. & Wernesjö, U. (2016): Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. I: Childhood 0907568216649104, first published on May 19, 2016, s. 1–14.

Malmö Stad (2016): Riktlinjer för integrationsarbete, Verksamheten Ensamkommande barn - delaktighet och möjligheter till egna val. Arbetsdokument framtaget inom Social resursförvaltningen, Malmö Stad
Ruijter de Wildt et al.(2015): Reception and living in families (RLF) Overview of family-based reception for unaccompanied minors in the EU Member States. Published by: Stichting Nidos, Maliebaan 99, 3581 CH Utrecht, The Netherlands

Raghallaigh, M. & Sirriyeh, A. (2015): The negotiation of culture in foster care placements for separated refugee and asylum seeking young people in Ireland and England. I: *Childhood* 2015, Vol. 22(2) 263–277

Raghallaigh, M. (2013): Foster Care and Supported Lodgings for Separated Asylum Seeking Young People in Ireland: the views of young people, carers and stakeholders. School of Applied Social Science, University College Dublin, 2013, <http://goo.gl/2KRdJ9>.

Rosenberg, D. Bolin, M. & Drejare, J. (2012): Som vilket barn som helst. Erfarenheter av 25 års mottagande av ensamkommande flyktingbarn i Härnösand. Härnösand: Kommunförbundet, FoU Väster-norrland.

Schippers, M. (2014): Working with the Unaccompanied Child. A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child. NIDOS.

Sirriyeh, A. (2013): Hosting strangers: hospitality and family practices in fostering unaccompanied refugee young people. *Child and Family Social Work* 2013, 18, pp 5–14

Socialstyrelsen (2013): Ensamkommande barns och ungas behov. En kartläggning. Stockholm: Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2013.

Stretmo, L. og Melander C. (2013): Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgs-regionen och arbetet med denna grupp. Göteborg: FoU i Väst. Göteborgsregionens kommunalförbund.

Söderqvist, Å. Sjöblom, Y. & Bulow, P. (2014): Home sweet home? Professionals' understanding of 'home' within residential care for unaccompanied youths in Sweden. *Child and family social work* 2016, 21, pp 591–599. doi:10.1111/cfs.12183.

Åkerlund, E-M. (2016): Liv i kollektiv - Vardagsliv bland ensamkommande ungdomar på institution. Licentiatavhandling, Filosofiska fakulteten, FiF-avhandling nr 12.1 Linköpings universitet, Institutionen för Tema – Tema Barn.

KAPITEL 3: ULEDSAGEDE MINDREÅRIGE FLYGTNINGE: LOVGIVNING OG KONVENTIONER

AF: NELLI ØVRE SØRENSEN

I kapitel 3 drøftes lovgivning og konventioner på områder, der vedrører uledsagede mindreårige flygtninge. Der inddrages litteratur fra forskningsartikler og rapporter, men det gøres i mindre udstrækning i dette end i de to foregående kapitler. Vi omtaler kort Serviceloven, Udlændingeloven, Forældreansvarsloven og Folkeskoleloven, der er relevante i forhold til kommuners praktiske, juridiske og politiske forvaltning af forhold i uledsagede mindreårige flygtninges situation. Da der internationalt har været rejst kritik af elementer i danske lovændringer ift. overholdelse eller overtrædelse af internationale konventioner og menneskerettigheder omtales dette overordnet i kapitlet. Vi drøfter nogle dobbeltheder, der viser kompleksiteten ift. uledsagede mindreårige flygtninges situation.

KAPITEL 3.1: VELFÆRDSSTAT OG EU SAMARBEJDE SOM SAMFUNDSMODEL

Den danske velfærdsstat er opbygget ud fra ideer om 'en skandinavisk velfærdsmodel', hvor staten er forpligtet til at sørge for borgernes sikkerhed og for en ligelig fordeling af velfærdsgoder. Danske statsborgere er tillige omfattet af medlemskabet af EU, der hylder "social retfærdighed og demokratisk deltagelse" for alle EU borgere

(https://europa.eu/european-union/topics/eu-citizenship_da, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:52015IE2060>).

Med dansk tiltrædelse af EU traktaten er den én-statslige model på visse aftalte områder modificeret og omfatter også borgere fra andre EU lande, som måtte ønske at flytte til Danmark for at arbejde og bo eller for at uddanne sig. Borgere som er født i og alle som er bosiddende i Danmark er bundet til at overholde såvel danske som EU love og har i kraft af medlemskabet visse rettigheder og forpligtigelser. Danmark har med underskrivelse og ratificering af FN's konventioner på flygtninge- og børneområdet forpligtet sig til at leve op til de

menneskerettighedsprincipper, der er vedtaget.

Det diskuteres politisk om flygtningetilgang på sigt kan vise sig at påvirke økonomi, værdier og struktur, altså hvorvidt de øgede udgifter medfører forandring (forringelse) af velfærdsstaten som økonomisk sikkerhedsnet under udsatte borgere, sådan som velfærdsstaten fungerer i dens nuværende form. I medierne fører politiske udtalelser til debatter om betydning for sikkerhed og økonomi på den ene side og om demokratiske frihedsværdier, beskyttelsesbehov og solidaritet mellem EU's medlemsstater på den anden side. Disse diskussioner føres med reference til velfærdssamfundets værdier og til Danmarks rolle som krigsførende nation. Diskussionerne kan desuden forstås i relation til bestemte kulturbegreber (se også kapitel 1.3. om roots/routes).

KAPITEL 3.2: INTERNATIONALE KONVENTIONER OG NATIONAL LOVGIVNING

Alle flygtninge, der ankommer til et land og søger om asyl i det pågældende land, skal uanset alder leve op til FN's definition på at være flygtning. Det er Flygtningenævnet, der i en asylproces, afgør om den enkelte opfylder kriterierne som flygtning og derved kan tilkendes opholdstilladelse. Udlændingestyrelsen visiterer flygtninge til kommunerne, når vedkommende har fået tilkendt opholdstilladelse. Ud over det enkelte lands love og regler om statsborgeres deltagelse i samfundet, står flygtninge som verdensborgere under FN's beskyttelse. Ifølge FN's vedtagne menneskerettighedskonventioner har flygtninge ret til beskyttelse og sikkerhed mod fare og forfølgelse. Ift. menneskerettigheder er der indskrevet en generel forpligtigelse på og et ansvar for at hjælpe mennesker, der er på flugt.

Flygtninges rettigheder i Danmark er omfattet af Flygtningeloven og af den europæiske menneskerettighedslov (<http://menneskeret.dk/om-os/menneskerettigheder/menneskerettigheder-eu/europaeiske-menneskerettighedskonvention>], der begge er ratificeret i Europa til beskyttelse af mennesker på flugt. De fælles aftaler forpligter alle lande, der er medlem af FN. Hvis vi ser på uledsagede mindreårige flygtninge, er de ligeledes omfattet af FN's Børnekonvention, der omhandler pligten til at sikre barnet beskyttelse, retslig og humanitær bistand (<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=60837>, Børnerådet: <http://www.boerneraadet.dk/boernekonventionen>.)

EU's asylkonvention Dublin III forordningen, som 28 EU medlemsstater samt Island, Norge, Lichtenstein og Schweiz har tilsluttet sig, skal sikre asylansøgeres rettigheder, b.la. ved at asylansøgninger behandles efter samme regler i de pågældende lande. Konventionen er med for at beslutte hvilket land, der er ansvarlig for sagsbehandling af den enkelte asylansøgers sag. Dette afhænger af om en asylansøger har anmodet om at få sin sag behandlet i mere end ét EU land. Dublin III konventionen skal sikre, at landene i EU følger procedureerne for, at en asylansøgers sag bliver behandlet i det land, hvor vedkommende første gang er registreret. Det er fortsat muligt for det enkelte land at behandle en asylansøgning fra uledsagede mindreårige flygtningebørn. Det sker typisk, hvis der er særlige grunde til at give barnet opholdstilladelse, eksempelvis hvis den mindreårige har familie i det pågældende land ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU\(2016\)571360_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU(2016)571360_EN.pdf)).

Udlændingeloven giver ligeledes mulighed for, at uledsagede flygtningebørn kan få opholdstilladelse, selv om barnet ikke matcher definitionen af en flygtning. Opholdstilladelse kan gives efter Udlændingeloven § 9c, hvis barnet "vil blive stillet i en nødsituation ved tilbagevenden til hjemlandet" (Udlændingeloven, Lov nr.102 af 03-02-2016 L 87: <http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/l87/index.htm>). Denne paragraf kan afviges, hvis

der er oprettet modtagelsescentre i barnets hjemland. Nogle børn får afslag på asyl og opholdstilladelse. De kan anke sagen til Flygtningenævnet, der kan ændre Udlændingesservices' afgørelse og give barnet asyl eller opholdstilladelse. Hvis Flygtningenævnet også giver afslag, kan barnet søge om humanitær opholdstilladelse efter Udlændingelovens § 9b.stk.1. En sådan ansøgning afgøres af integrationsministeren. Hvis der også her gives afslag, bliver den mindreårige flygtning udvist (Udlændingeloven, Lov nr.102 af 03-02-2016 L 87: <http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/l87/index.htm>).

Ifølge den Danske Udlændingelov § 9 kan ansøges om og gives opholdstilladelse til en udlænding, hvis der er særlige grunde, og hvis hensynet til barnets tarv taler derfor, f.eks. hvis personen er under 18 år. Udlændingestyrelsen kan også tildele opholdstilladelse uden sagsbehandling til et barn, der vurderes som ikke tilstrækkelig moden. For unge flygtninge mellem 18 og 19 år gælder, at de kan søge om at få en tidsbegrænset opholdstilladelse forlænget eller gjort permanent. For at få permanent opholdstilladelse som unge mellem 18 og 19 år gælder særlige betingelser, der skal være opfyldt. Den unge skal have boet lovligt i Danmark i mindst 6 år, skal have været i uafbrudt uddannelse eller arbejde siden afslutning på folkeskolen, må ikke have været i fængsel for begået kriminalitet, må ikke have gæld til det offentlige, må ikke indenfor de sidste tre år have modtaget offentlig hjælp efter social- og integrationsloven. Desuden er der uddannelsesmæssige krav til de unge, de skal have bestået Prøve i dansk 2, og ved ansøgning om permanent opholdstilladelse skal de acceptere erklæring om integration og medborgskab (https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/permanent-ophold/unge_18_19_aar.htm).

KAPITEL 3.3: BØRNEKONVENTION, BESKYTTELSE OG FAMILIESAMMENFØRING

Fordelingen af uledsagede flygtningebørn i Danmark viser stort set samme mønster som tidligere. Med udgangen af november 2016 var 79% af de uledsagede mindreårige flygtninge drenge i alderen 15-17 år. Nogle af børnene har familie i Danmark, andre kommer tilfældigt til Danmark og bliver. Af de i alt 1.189 uledsagede mindreårige der kom til Danmark i de første 11 måneder kom 529 af børnene fra Afghanistan, 68 fra Syrien, 116 fra Eritrea, 128 fra Marokko, 119 fra Somalia, resten kom fra andre arabiske lande. Den sidste andel bestod af børn og unge fra andre lande uden for Europa samt af statsløse uledsagede flygtninge (https://www.nyidanmark.dk/nr/ronlyres/e3c50ea0-bd36-4ddd-9c8d-7aaf44de1f12/0/seneste_tal_udlaendingeomraadet.pdf).

Danmark tiltrådte Børnekonventionen i 1991. Tiltrædelse af konventionen forpligter Danmark til at følge konventionens anvisninger om at sikre, at børn med lovligt ophold får samme rettigheder som andre børn bosiddende i Danmark. Børnekonventionen omfatter fire hovedområder, der gennemgås i det følgende:

- Børns grundlæggende rettigheder, fx mad, sundhed og et sted at bo
- Børns ret til udvikling, fx skolegang, fritid, leg og information
- Børns ret til beskyttelse, fx mod krige, vold, misbrug og udnyttelse
- Børns ret til medbestemmelse, som fx indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed.

(http://www.boerneraadet.dk/media/87197/BRD_FN_Boernekonventionen.pdf).

Uledsagede mindreårige børn har samme rettigheder som andre sårbare børn, som af en eller anden grund bor et andet sted end hos forældre. I Børnekonvention er der lagt vægt på, at børn så vidt muligt skal anbringes i omsorgsmiljøer, hvor børnenes behov for stabil voksenkontakt bedst tilgodeses. I praksis fortolkes dette oftest til, at plejefamilier anses for bedst at kunne tilbyde et

nært og familielignende miljø. (Se yderligere om dette i kapitel 2).

BØRNS GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER, FX MAD, SUNDHED OG ET STED AT BO

Den danske stat, repræsenteret af Udlændingestyrelsen, har ansvar for indkvartering af nyankomne flygtninge på landets asylmodtagecentre, der drives af Dansk Røde Kors og kommuner. Uledsagede mindreårige flygtninge som rejser ind i og registreres som asylansøgere i Danmark, bringes til et børnemodtagecenter til børn under 17 år, hvor de kan beskyttes mod uvedkommende voksne, hvor personalet er uddannet til denne aldersgruppe, og hvor centrene er bemandede døgnet 24 timer. De er på centret i tre dage, eller så lang tid, det tager for Udlændingestyrelsen at gennemføre samtaler og interviews med børn og unge, og deres baggrund undersøges bl.a. for at finde frem til forældre. Alle asylansøgere gennemgår et helbredstjek i denne periode. Efter modtagecentret bringes barnet til et børneopholdscenter, hvor de skal være mindst 6 måneder, og hvor de modtager undervisning på asylskole eller almindelig skole og deltager i fritidsaktiviteter, mens deres asylansøgning behandles. Asylansøgningsprocesser kan være langvarige, og bl.a. på grund af sprogvanskeligheder kan processen være uforståelig for de unge. Det fører til usikkerhed om fremtiden og udgør et problem ift. børns rettigheder (se fx Wernesjö 2011).

På opholdscentret tilknyttes af samme grund en personlig repræsentant fra Dansk Røde Kors, denne fungerer som bisidder for den mindreårige til møder med myndighedspersoner, bistår den mindreårige ved asylansøgning. Repræsentanten har derudover ansvar for omsorg og støtte til barnet i hverdagen ved at bistå den mindreårige med skolegang og fritidsaktiviteter. Når en mindreårig har opnået permanent eller midlertidig opholdstilladelse, visiterer Udlændingestyrelsen videre til kommunerne, der sørger for bolig på særlige bo- eller opholdssteder for mindreårige uledsagede med døgnbemanding. Kommunerne kan også tilbyde børn og unge, at de kan bo i plejefamilier, nogle af de ældste kan visiteres til egen lejlighed.

Unge mellem 18 og 19 år kan komme under efterværn i kommunernes regi.

Hvis der er tvivl om de unges alder udføres en alderstest for at komme så nær en korrekt vurdering af personens alder som muligt. Alderstesten udføres både for at sikre mindreåriges ret til beskyttelse og hurtig sagsbehandling, og for at undgå at voksne snyder sig til hurtigere sagsbehandling og familiesammenføring ved uretmæssigt at udgive sig for mindreårige. Ansøgningsprocedurer om asyl for mindreårige er underlagt samme love, procedurer og frister, som er gældende for voksne, men som regel behandles deres asylansøgninger hurtigere end voksnes. Servicelovens §52 stk. 3 træder i kraft ift. børnefaglig undersøgelse, anbringelse og kontaktperson, desuden gives forskellige ydelser efter samme lov (<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=183958>).

BØRNS RET TIL UDVIKLING, FX SKOLEGANG, FRITID, LEG OG INFORMATION

Børnekonventionens angiver, at barnets tarv kommer i først række. Det skal sikre, at barnet får nødvendig beskyttelse og omsorg mht. trivsel, udvikling og sikkerhed. På centre for uledsagede mindreårige er der ansat pædagoger for at sikre børnenes mulighed for fortsat at udvikle sig, og for at sikre overholdelse af mindreåriges rettigheder og lovgivning. Barnets ret til at holde kontakt med forældre skal ligeledes sikres, uanset hvor de måtte opholde sig, både ift. bevarelse af barnets identitet og af hensyn til barnets fortsatte tryghed og udvikling.

Alle flygtninge har ret til danskundervisning med henblik på integrationsmuligheder i fremtiden. Der gives sprogstimulering til børn på asylcentre fra 3 års alderen på modersmål og på dansk. Børn der opholder sig på asylcentre har dog ikke samme rettigheder til skolegang som danske børn, da børn på et asylcenter ikke "bor" i landet, men teknisk anses for at opholde sig "på grænsen" (Betænkning

nr. 1322, 1996: Bilag 3, s 7, http://www.foxylex.dk/media/betaenkninger/Betaenkning_om_undervisning_af_asylansoegerboern_afgivet_af_en_arbejdsgruppe_under_Udlaendingestyrelsen_1.pdf).

BØRNS RET TIL BESKYTTELSE, FX MOD KRIGE, VOLD, MISBRUG OG UDNYTTELSE

Flygtningekonventionen udstikker regler for, at asylsøgere, der er flygtet fra et andet land for at søge beskyttelse, ikke kan tilbagesendes til dette land, hvis der er risiko for, at de kan blive forfulgt, eller for at menneskerettigheder på anden måde krænkes. Målet med at give opholdstilladelse til flygtninge beskrives som at sikre flygtninge almindelige menneskerettigheder; ret til uddannelse, arbejde og adgang til retssystemet i det land der giver opholdstilladelse (Serviceloven: <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=71110>).

I henhold til Børnekonventionen har mindreårige krav på særlig beskyttelse, og derfor skal ansøgning om asyl og familiesammenføring behandles hurtigere end gældende for unge og voksne over 18 år. Ifølge Børnekonventionen har uledsagede mindreårige flygtninge umiddelbar ret til familiesammenføring, så snart de får tilkendt midlertidig opholdstilladelse. I dette tilfælde er forældremyndighedsloven også gældende. I 2016 vedtog Folketinget stramninger i Flygtningeloven, bl.a. blev ventetiden på familiesammenføring forlænget fra et til tre år for voksne vedkommende (Udlændingeloven: <http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/l87/index.htm>). Den vejledning, som blev udfærdiget i den anledning fik efterfølgende kritik fra Ombudsmandens side, fordi vejledningen ikke eksplicit angav, at uledsagede mindreårige flygtninge har ret til at søge familiesammenføring tidligt, men tværtimod gav indtryk af at børn også var omfattet af de nye, stramme regler for familiesammenføring, som gjaldt for voksne. Vejledningen er siden ændret og indeholder disse oplysninger.

¹² Der er rejst vægtig kritik af alderstestenes validitet (se fx Crawley), en kritik som vi af pladshensyn ikke kan komme nærmere ind på her.

BØRNS RET TIL MEDBESTEMMELSE, SOM FX INDFLYDELSE, DELTAGELSE OG YTRINGSFRIHED

Ifølge Børnekonvention har børn rettigheder på lige fod med voksne. Barnets egne synspunkter skal tages med i beslutninger, under hensyntagen til barnets alder. De skal tages med på råd i beslutninger, der berører deres fremtid f.eks. ved at give den nødvendige information om love og regler ift. opholdstilladelse, kontaktpersoner, uddannelsesmuligheder, værger mm. En flygtning under 18 år har behov for beskyttelse, bolig, omsorg, behandling og pleje på lige fod med andre børn i det pågældende land. Det skal det enkelte land indarbejde i lovgrundlaget. I behandling af mindreårige flygtninges sager, skal barnets tarv komme i første række (Børnekonventionen, Artikel 39). I henhold til dette krav behandles sager for mindreårige asylansøgere i Danmark på samme måde som voksnes sager, og Røde Kors stiller en bisidder til rådighed til samtaler med myndighederne, fra mindreårige flygtninges ankomst til et asylcenter. Bisidderne tilser, at sagerne behandles hurtigt, og at ansøgere skal behandles mere skånsomt.

Udlændingeloven er gældende både for børn under 18 år og voksne, der søger asyl i Danmark. Efter bestemmelse §9c i Udlændingeloven kan uledsagede mindreårige asylsøgere gives midlertidig opholdstilladelse. Ifølge Udlændingelovens §7 kan der af forskellige grunde gives asyl. Stk.1 omhandler konventionsflygtninge. En asylansøger er omfattet af FN's Flygtningekonvention, hvis vedkommende opholder sig udenfor sit hjemland, fordi der er risiko for at vedkommende kan blive forfulgt i sit hjemland pga. nationalitet, race, religion, politisk observans m.m. Opholdstilladelse kan gives op til to år ad gangen og kan forlænges.

Efter §7 stk. 2 kan gives et års asyl, og efter to år i landet kan gives to års opholdstilladelse ad gangen. Denne paragraf benyttes i forhold til en asylansøger, der har behov for beskyttelse mod hjemsendelse til et land, hvor vedkommende risikerer dødsstraf eller anden straf, eller risiko for at blive udsat for tortur eller nedværdigende behandling.

Der kan ifølge §7 stk. 3 gives midlertidig beskyttelsesstatus til personer, hvor situationen i hjemlandet er præget af vold mod civilbefolkningen. Det gives i et år ad gangen og efter tre år i to år ad gangen.

Ifølge Forældreansvarsloven §1 skal indehavere af forældremyndigheden drage omsorg og træffe beslutninger for børn under 18 år. Denne lov er også gældende for uledsagede mindreårige flygtninge, de kan tildeles en midlertidig forældremyndighedsindehaver (MFI), som skal varetage den mindreåriges interesser, og på denne måde træde i forældrenes sted. Hvis deres forældre selv kan varetage forældreansvaret, og der er god kontakt mellem den uledsagede og dennes forældre gives ikke MFI. En MFI person har kompetence til at træffe beslutninger og skal "også drage omsorg for barnet og træffe afgørelse om dets personlige forhold". En MFI støtter de uledsagede flygtningebørn i deres kontakt med offentlige myndigheder og ift. sagsbehandling

<http://www.socialjura.dk/content-storage/regler/2015/vej1-11347-af-3012-2015/>

KAPITEL 3.4: AFRUNDING OG PERSPEKTIVERING

Der er grundlæggende to politiske interesser i spil på uledsagede mindreårige flygtninge området. På den ene side afspejler FN konventioner om menneskerettigheder, at flygtninge er verdensborgere, hvor stater har en forpligtelse til at sikre flygtninges sikkerhed mod udefrakommende trusler og mod trusler fra flygtninges egen stat. På den anden side drejer den nationale lovgivning i praksis sig også om at sikre stateres interesser i at varetage statsborgeres interesser. Stateres intention formuleres nogle gange som at sikre sig mod flygtninge, der ofte omtales som en trussel mod nationers økonomi og kultur (jfr. fx de Graeve, K., og Bex, C., 2015).

Love og konventioner skaber rammer for konkret praksis omkring asylansøgere og har dermed betydning for deres muligheder for at skabe sig et tilfredsstillende livsgrundlag og for den enkeltes mulighed for at gå i gang med en uddannelse og få et arbejde. Rammerne har betydning for asyl-

ansøgere både psykisk, socialt og økonomisk, afhængigt af hvordan disse forhold er støttende eller hindrende for det enkelte menneskes mulighed for at etablere sig som medborger i det danske samfund, såfremt det er den enkeltes ønske. Uanset om en asylansøger ønsker at forblive i Danmark og søge statsborgerskab, eller om vedkommende ønsker at opholde sig i landet midlertidigt, lægger lovgivning og konventioner op til, at beslutninger træffes ud fra et humanitært menneskerettighedssyn (Benhabib 2004) og derfor må enhver asylansøger anses for at være en global medborger.

De politiske strømninger og stramninger i udlændingeloven i 2015 gav anledning til, at der opstod en

modbevægelse i befolkningen, der retter sig mod, at man som medborger må påtage sig et sådant ansvar. Lokalt er der oprettet grupper af borgere som f.eks. Venligboere, der ser det som deres formål at forbedre flygtninge og asylansøgere kontakt med befolkningen og at skabe rammer for inklusion i lokalsamfundet og dermed give flygtninge og asylansøgere bedre vilkår for at agere som aktive medskabere af deres hverdagsliv. Deltagelse i et fællesskab i nærsamfundet er især nødvendigt ift. uledsagede flygtningebørn, fordi børnenes liv både formes individuelt og samfundsmæssigt, og fordi deres egen familie er for langt borte til at kunne bistå dem i deres daglige liv, opvækst og formning som samfundsborger.

LITTERATUR

Benhabib, S., 2004, in O’Niell, M: Migration, Asylum and Community: Southampton, GB: The Policy Press

Crawley, H. (2007): When is a Child Not a Child? Asylum, Age, Disputes and the Process of Age Assessment. London: ILPA.

De Graeve, K., og Bex C., 2015: Imageries of Family and Nation: A comparative Analysis of transnational adoption and Care for Unaccompanied Minors in Belgium.

Wernesjö, U. 2011, Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? In Childhood 2011, nr. 19(4) 495-507

Websteder, besøgt december 2016/ januar 2017:

Traktaten om den europæiske union:

https://europa.eu/european-union/topics/eu-citizenship_da <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:52015IE2060>

Den europæiske Menneskerettighedslov:

<http://menneskeret.dk/om-os/menneskerettigheder/menneskerettigheder-eu/europaeiske-menneskerettighedskonvention>

FN’s Børnekonvention: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=60837>

Børnerådet, FN’s Børnekonvention:

http://www.boerneraadet.dk/media/87197/BRD_FN_Boernekonventionen.pdf

Dublin III konventionen:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU\(2016\)571360_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU(2016)571360_EN.pdf)

Udlændingeloven, Lov nr.102 af 03-02-2016 L 87:

<http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/l87/index.htm>

Integration, unge mellem 18 og 19 år:

https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/permanent-ophold/unge_18_19_aar.htm

Seneste tal på udlændingområdet 2016:

https://www.nyidanmark.dk/nr/rdonlyres/e3c50ea0-bd36-4ddd-9c8d-7aaf44de1f12/0/seneste_tal_udlaendingeomraadet.pdf

Uledsagede flygtningebørn i Danmark, Faktalink:

<http://www.faktalink.dk/titelliste/flytninge00/flygtninge04>

Serviceoven: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=183958>

Undervisningslov: Betænkning nr. 1322, 1996: Bilag 3, s 7, http://www.foxylex.dk/media/betaenkninger/Betaenkning_om_undervisning_af_asylansoegerboern_afgivet_af_en_arbejdsgruppe_under_Udlaendingestyrelsen_1.pdf

Udlændingeloven: <http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/l87/index.htm>

Vejledning til behandling om sager vedr. uledsagede mindreårige asylansøgere:

<http://www.socialjura.dk/content-storage/regler/2015/vejl-11347-af-3012-2015/>

Charter om fundamentale rettigheder i Den Europæiske Union:

CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION (2000/C 364/01)

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX%3A32000X1218\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX%3A32000X1218(01))